

Ranheims- NYTT

For full kraft -

JUNI 1965

NR. 2 - 10. ÅRGANG

NAVNET SKJEMMER INGEN

Ranheims-Nytt vil i dette nummer starte en ny spalte eller serie, om noen heller vil bruke det uttrykket. Det gjelder navn på en del steder på Ranheim og nærmeste omland. En del av disse navn er kanskje mindre kjent av den nåværende generasjon. De holder ganske enkelt på å gå i glemmeboka.

For å bøte på dette er det altså at vi setter i gang for i det minste å få noen av dem på trykk. Da kan eventuelle granskere en gang i fremtiden kanskje finne det de leter etter, i Ranheims-Nytt.

Vi åpner med en skogkledt ås i Refsethmarka på grensen mot Malvik. Den heter Hattkaillåsen. Hvorfor den heter det kan ikke forklares, men sannsynligvis er det på grunn av fasongen. Den karakteristiske profil minner om en hatt som stikker seg opp i landskapet. Denne åsen er synlig fra mange steder på Ranheim, og kaster du et blick østover mens du venter på tur til stemplingsuret etter dagens strev, ja, da ser du Hattkaillåsen i det fjerne.

INNHold

	side:
Fra krigens år	1
Trondheim skolestyre ..	11
Ranheims kraft i Holmenkollstafetten ..	13
En jordlapp	17
Den nye papirmaskin ..	20
Aprildagene 1940	26
Personalia m. m.	

*

Omslagsbildet:

Ved Sigmund Jakobsens
grav 17. mai.

Foto: Øistein Saksvik

*

Redaksjonskomiteen:

Th. Overwien
Eivind Ahlberg
Tormod Barstad
Tor Schjetne
Torodd Ronæs

Redaktør:

Brynulf Moksnes

Bedriftsavis for A/S RANHEIM PAPIRFABRIK RANHEIM

FRA KRIGENS ÅR

(Ved Th. Overwien)

I forbindelse med 25-årsdagen for den tyske okkupasjon av Norge — 9. april 1940 — og 20-årsdagen for frigjøringen — 8. mai 1945 — har redaktøren bedt meg skrive litt om episoder og inntrykk fra krigens år. Dagspressen har spandert stor spalteplass på slikt stoff i denne tiden, jeg skal prøve å begrense meg til hva som skjedde i og omkring Ranheim Papirfabrik. Det kan ikke bli særlig uttømmende eller systematisk, de skriftlige kilder er mangelfulle, og i løpet av 20—30 år kan hukommelsen spille en mangt et puss.

Da vi gikk til sengs 8. april om aftenen, lå det i luften at noe ville skje, og da vi våknet tidlig av intens flydur, skjønte vi at dette ikke var norske fly og ante det verste da vi satte på radioen. Fra skorstenen og sodahuset i fabrikken steg røken opp som vanlig, og ingen tysker var å se. Husker jeg ikke feil, tok det også lang tid før vi fikk tyske besøk. Under inntrykket av at ingen ting mere ville bli som før, at vi sto overfor en skjebnesvanger utvikling som vi ikke kunne ane utgangen på, ble det den første tid å omlegge produksjonen til innenlandske ordres, hva tjente det vel nu å kjøre engelske ordres til lager? Vi vurderte våre råstoffbeholdninger av virke,

kull, sulfat, alun, harpiks, smøreolje og rekvisita. Hvorledes kunne vi opprettholde produksjonen og beskjefte våre ansatte? Vi fikk ta én dag ad gangen. Så var det å gjennomgå våre tilfluktsrom, som nesten ikke eksisterte, og improvisere nye av hva vi hadde av kjellere, tremasseballer ble brukt som byggelementer for primitive tilfluktsrom. Først senere fikk vi bygget splintsikre rom rundt om i fabrikkene. Blendingsprøver hadde vi hatt tidligere, nu ble det snarest å rigge opp gardiner for våre tallrike vinduer. Utendørs — særlig i fjæra — ble svake pærer innsatt i lystolpene, og arbeidslyset var ikke mye å skryte av.

Noen av våre ansatte forsvant for å oppfylle sine mobiliseringsplikter, de fleste kom snart tilbake. Fra tidligere var noen av våre ansatte i nøytralitetsvernet. De kom i kamp ved Agdenes eller Narvik. Materialforvalter Sven Olsson sprengte broer ved Røros, og overingeniør A. Møller kjempet ved Åsta bro i Østerdalen. Og ryktene florerte. Forbindelsen med Oslo var brutt, og i Trondheim ble den såkalte Centralkomiteen opprettet. Den var et mellomledd mellom tyskerne og sivilbefolkningen og var til stor nytte. Ved tysk beslagleggelse av norsk eiendom var komiteen behjelpelig, også med erstatningen, som selvfølgelig skulle utredes av Norges Bank. Foreløpig fikk vi være i fred på Ranheim, men det varte jo ikke så lenge før vi fikk lære oss å lytte til flyalarmen og søke tilfluktsrommene.

Kontakten med vårt styre ble mangelfull. Først i slutten av mai fikk vi tillatelse til å besøke vår styreformann, direktør Thorry Klær på Løkken Verk. Ved Forve bro ved Fannrem lå tyskerne med skytevåpen rettet mot bilen vår, men papirene ble funnet i orden.

I Trondheim ble butikkene utsolgt for toalettpapir, og vi på Ranheim ble spurt om vi kunne hjelpe trønderne i deres nød, det samme gjaldt avisen Nidaros, som slapp opp for avisepapir. Vi trådte med glede støttende til, og noen få uker våren 1940 leverte vi det til da sterkeste avis- og toalettpapir som noen gang og noe

sted i verden var levert til sådant bruk. Med 80 g/m²s sekkepapir i avisene, var det ingen risiko for at papiret skulle ryke i pressen under trykningen.

Med hensyn til fabrikkens drift, er det klart at situasjonen etter 9. april måtte bli totalt forandret med hensyn til forsyninger og ordresituasjon (salg). Vi hadde ganske gode lagre av de forskjellige råstoffer, eksempelvis hadde vi hele 5.700 tonn kull, hvorav endel prima amerikanske. Sulfat, harpiks, wirer og filter var likeledes på plass, men det var vårt hovedråstoff: ved og tømmer, som det først kom til å skorte på. Det skyldtes transportsituasjonen. Tilførslene brøt sammen, det kom nesten ikke virke til Ranheim de første 3 måneder, så hva hjalp det om vi hadde lagre ute i distriktene?

Normalt skipet vi omtrent halvparten av produksjonen til Storbritannia. Våre ordres dit og til Frankrike, Holland, Belgia og andre land som kjempet mot Tyskland, hadde det under de rådende forhold ingen hensikt å sette på maskinene. Det ble i første omgang å kjøre opp norske lagerspesifikasjoner. Til utløpet av mai var det bare skipet ca. 250 tonn papir. Lagrene begynte å fylles, og i hele mai var driften bare i gang hver tredje uke. I juli måned mente vi å ha oversikt over situasjonen og regnet med ca. ¾ drift fremover.

Gjenoppbyggingen av de krigsrammede byer og strøk kom etter hvert i gang, og vi produserte i økende utstrekning (og slik var det stort sett under resten av krigen) forskjellige kvaliteter bygningspapp, bl. a. ble den ennå velrenommerte «Isbjørnpapp» oppfunnet. Sekkepapir ble det også stort behov for. Til Norsk Hydro gikk det økende kvantiteter krepppapir.

Siden vedtilførslene sviktet ble det nødvendig å søke andre råstoffkilder, og vi festet oss ved tremasse og cellulose. Særlig cellulosen kom til å spille en stor rolle helt frem til fredsslutningen og enda mange år etterpå. Heldigvis lå det store cellulosepartier lagret i Trøndelag, opprinnelig bestemt for skipning vest-

over, men da muligheten herfor sviktet, fant de svenske produsenter og eiere av massen det mest hensiktsmessig å selge til Ranheim. Krigsskadde fartøyer fra Sverige og Finnland med cellulose ombord ble stundom bragt inn til Trondheim, og massen realisert billig til glede for oss.

Snart kom det krav fra tyskerne om papirleveranser. Disse ble ordnet gjennom et sentralt kontor i Oslo, hvis sjef, senere direktør ved Saugbrugsforeningen, H. T. Jarlsby, meget dyktig saboterte de tyske krav under påskudd av at vi manglet nær sagt alt mulig — ikke minst tømmer og kull — til å kunne effektivere ordrene. Vi måtte riktignok levere endel spinnpapir og sekkepapir, men det ble forsvinnende mot alt det som ble absorbert her hjemme. At endel bygningspapp havnet i tyske brakker og på tyske flyplasser lot seg vanskelig kontrollere eller hindre.

Det vil forstås at papirfabrikken fikk langt større drift enn cellulosefabrikken, og det ujevne beskjefligelsesbehov medførte misnøye og mange vanskeligheter.

Vi kunne ikke disponere våre kullbeholdninger som vi ville, men måtte ha spesiell forbrukstillatelse. Tømmer og ved var heller ikke trygge på lagerplassene. Kommunale og tyske militære myndigheter la beslag på meget virke til brensel.

Fra høsten av kunne papirfabrikken gå for fullt, og våre etterbehandlingsmaskiner fikk meget å gjøre. Da papir- og papproduksjonen for hjemmemarkedet vesentlig omfattet tykkere kvaliteter, ble det rekordproduksjon i papirfabrikken, til tross for liten eksport og større innskrenkning i vårmånedene.

Allerede i 1940 tok Administrasjonsrådet opp spørsmålet om produksjon av forcellulose. I 3 hele år ble det korrespondert og konferert om slike leveranser fra Ranheim, uten at det ble levert noe av betydning. For det første hadde vi jo selv stor mangel på cellulose for vår egen «livsviktige» produksjon (som det het), dertil viste det seg etter hvert at den masse vi produserte, ikke var særlig velegnet til formålet, den var

for grov, og vi manglet maskineri til hensiktsmessig oppskjæring. Det ble sulffittfabrikkene som ble de store forcelluloseleverandører og som der ved reddet vår kvegbestand noenlunde velberget gjennom krigen. Heldigvis blandet de tyske myndigheter seg lite opp i dette.

Matsituasjonen var foreløpig ikke prekær, men det var innlysende at den ville bli verre. I begynnelsen av mai oppfordret bedriften sine ansatte til å dyrke poteter og grønnsaker. Inntil $\frac{1}{2}$ mål bearbeidet og gjødslet jord ble stilt til disposisjon for dem som selv ikke hadde have eller småbruk, og i juni sees klippfisk å være overlatt for 75 øre/kg. Ut på høsten selges matpoteter fra gården for 8 kr. pr. tønne fritt tilkjørt.

I november varsles om mulig innskrenkning i driften som følge av sviktende vedtilførsler, men permittering ble visstnok ikke nødvendig.

I løpet av året gikk flyalarmen ikke så sjelden, men det ble som regel med forskrekkelsen, av og til høstes litt skyting i nabolaget. Det dreiet seg vel om allierte rekognoseringsfly.

1941 gikk inn uten håp om snarlig slutt på krigen. Driftsvanskelighetene øket etter hvert. I februar fikk vi beskjed om at treforedlingsbedriftenes kullbeholdninger skulle reserveres for forcellulosestilvirkning. Imidlertid fikk vi lov til å benytte inntil 600 tonn av egne kull til «de viktigste og mest presserende innlandsordres». I februar tæret vi på de siste tømmerreserver beliggende på Ranheim, og det varsles om at driften må innskrenkes betydelig og delvis stoppes når dette tømmer er oppbrukt. Tilførslene av bak- og flis- ved var stadig utilfredsstillende.

Situasjonen forstås best når man ser på celluloseproduksjonen i årene 1939—1946:

1939:	
1940:	12.200 tonn
1941:	8.500 »
1942:	9.700 »
1943:	4.700 »
1944:	3.300 »
1945:	3.150 » laveste siden 1921
1946:	6.750 »

Takket være tidligere nevnte cellulosekjøp og etter hvert også kjøp fra Finnland og Sverige, kunne papirproduksjonen opprettholdes i langt større grad enn massetilvirkningen. Faktisk var det etter hvert mest spørsmål om kull, harpiks og alun. Smøreoljer hadde vi dekket oss godt med, og streng sparsommelighet hermed fikk selv trange lagre til å «gli». Alun ble delvis erstattet med svovelsyre, som forårsaket svære tæringar i hollendere og møller. Meget papir ble levert henimot ulimet, det var ikke tider for reklamasjoner på dårlig kvalitet.

Havarent og brannskadet tremasse fra en båt som het «Pan», ga papir med stygge flekker, men med betegnelsen Gorilla-kraft fant også dette lett avsetning. Papirproduksjonen i disse årene ble:

1939:	12.000	tonn
1940:	12.700	»
1941:	14.000	»
1942:	10.200	»
1943:	7.900	»
1944:	6.700	»
1945:	7.300	»
1946:	13.500	»

En episode av nærmest humoristisk art fra 1941 er kanskje verd å nevne:

Flagging ble lite praktisert i krigens tid, det var ikke så meget å glede seg over, og frykt for tvungen flagging på store tyske eller N.S.-dager fikk mange til å fjerne flaggliner eller sogar hele stangen. Å flagge med engelsk flagg forekom vel neppe i Norge i disse år — med én unntagelse: på Ranheim Gård. Det hadde seg slik: Den 8. juni 1941 skulle pastor Morten Henriksen innsettes som hjelpeprest på Ranheim. Vi ville markere dagen ved flaggheising, og fant frem det største og gildeste flagg i flaggkisten. Med flagget såvidt til topps, hørte jeg rasende stemmer fra tre ridende tyskere i Osaveien, samtidig som min kone ropte: «Ser du ikke at det er det engelske flagg du har heist!». Flagget kom fort ned, men det var allerede observert, og jeg kan ikke nekte for at jeg var noe urolig under den etterfølgende gudstjeneste. Og ikke med

urette. Ikke lenge etter troppet to gestapister pluss en norsk tolk opp for å aveske meg en forklaring. Ikke å undres over at såvel de ridende offiserer som hadde anmeldt episoden, som Gestapo måtte ha skjellig grunn til å anta at dette var en provokasjon eller en ytterst frekk demonstrasjon. Det 5 m lange flagg måtte fremlegges, og så lød det: «Die Flagge nehmen wir, und Sie kommen auch mit». («Flagget tar vi, og De blir også med»). Merkelig nok fikk jeg overbevist tolken om at det hele var utilsiktet, og han på sin side fikk overtalt gestapistene til å nøye seg med en kraftig advarsel. Med det store «Union Jack» kom de jo allikevel ikke tomhendt tilbake til Misjonsshotellet.

I løpet av 1941 fikk ikke minst undertegnede god anledning til å friske opp sine tyskkunnskaper. Tyske offiserer, bygningsfolk etc. kom oftere og oftere på besøk i et eller annet ærend. Det lot til at Ranheim skulle spille en viss rolle i arbeidet for å gjøre Trøndelag til «Nordens Gibraltar». Det ene «Dienststelle» etter det annet fremmet krav om tomtarealer på fabrikkens eller gårdens grunn. Besøkene varierte meget, fra frekke, uforskammede «herrefolk» til kultiverte, høflige tyskere som beklaget nødvendigheten av sine ærender. Den første sorten var dessverre i flertall. Det vrimlet i hvertfall av «Beschlagnahmeschein» (beslagleggingsbevis) fra de forskjellige «Dienststellen». Så var det å henvende seg til Den Herrn Reichskommisars representanter i Stiftsgården og prøve å få forklart dem at den og den beslagleggelse ikke var forenlig med den «livsviktige» produksjon vi drev ved fabrikk. Det hjalp mange ganger, men ettersom krigssituasjonen endret seg, ble det tatt mindre og mindre hensyn til våre innvendinger, hvor vektige de enn måtte være. Og etter hvert dukket det opp brakker for underbringelse eller lagring av forskjellig krigsmateriell (Arsenalet eller Heeresunterkunftsstelle), og på Nedre Ranheim ble igangsatt svære arbeider med jernbanespor og kaianlegg, arbeider som aldri ble fullført. Tyske

entreprenørfirmaer (f. eks. Sager & Wörner) og Organisation Todt avløste de mere militært organiserte «Baustellen», men effektiviteten dabbet etter hvert av, i løpet av 1944 syntes det som futten var gått ut av den kosmopolitisk sammensatte arbeidsstokk, og mangen norsk profitør eller tyskerarbeider ønsket seg sikkert tilbake til sine gamle arbeidsplasser.

Da det var på det verste, var det brakkeanlegg, trelastlager eller et og annet fore på ca. 160 da (mål) av vår elendom. I dag er det nesten bare Arsenalet som minner om de dager. Det ble jo overtatt av de norske militære etter krigen.

En dag trodde jeg ikke mine egne ører. Det ringte i telefonen, og i den andre enden av tråden hørte jeg papirmester Axel Andersson uttale: «Fabrikken er bombad». Jeg ba ham gjenta hva han hadde sagt, trodde at jeg hadde hørt feil. Nei, fabrikken var bombet. Det hang slik sammen: Tyske fly drev øvelsesbombing mot Saksvikskjæret. En 25 kg's papphylsebombe måtte ha tatt feil vei og gikk gjennom papirfabrikkens tak og havnet på gulvet ved P.M.III's rullemaskin, hvor den eksploderte og fikk — uten større skade — slått et par mann bevisstløse (inklusive dette blads redaktør).

Fra 1941 kjøpte vi store partier spekesild og varslet våre ansatte om at vi bare ventet på at «nuværende usikkerhetsmomenter for sildeomsetningen er fjernet». Hva dette innebar erindres ikke, men sikkert er det at en nu avdød grosserer og stortingsmann tok store sjanser og pådro seg en større bot for overtredelse av noen nazistiske bestemmelser.

Arbeidskontoret i Strinda innkalte 20 av våre arbeidere til tvungen vedhugst, men om dette ble effektivt eller ei, vites ikke.

Elektriske sikringer ble mangelvare, og i et oppslag 24. oktober 1941 oppfordret vi til forsiktighet ved start av motorer, og innskjerpet at gamle sikringer måtte innleveres.

I et oppslag 7. februar 1942 meddeles at vi samme dag hadde fått sirkulære fra den såkalte Kullkomité om at hele den norske treforedlings-

industri kullkvote for februar bare var på 500 tonn, og dette var allerede oppbrukt, og «yderligere forbrukstillatelser kan ikke gis». Vi meddelte våre ansatte at etter vår mening hadde en bedrift krav på minst 14 dagers varsel for å nedlegge driften som følge av manglende kulltildeling, og vi ville i mellomtiden gi kretsmeglingsmannen meddelelse herom. 9. mars fikk vi en begrenset brukstillatelse for koks og kullstøv.

En episode av kurios og helt komisk art må tas med fra 1941: Tyskerne og Ranheims lukten. Høytidelig skrivelse fra Reichskommissar für die besetzten norwegischen Gebiete til fylkesmannen i Sør-Trøndelag med klager over lukten, som i betraktelig grad hindret Trondheims militære og økonomiske utvidelse i retning av Ranheim (se gjengivelse av skrivelsen med oversettelse). Vårt svar var bl. a. at lukten, som hadde vært karakteristisk for fabrikken i 57 år, var absolutt uskadelig i den konsentrasjon hvori den opptrådte, og at vestlige vinder var mere fremherskende i Trøndelag enn østlige, og at luktplagen i retning av Trondheim bare skulle kunne eksistere noen få dager i året. Det eneste sikre middel til å fjerne den, var å nedlegge driften. Man hørte ikke mere om saken.

I 1942 ble store mengder flisved og tømmer rekvirert til brensel. At vi av det offentlige ble tildelt tilsammen 40.000 m³ tømmer på kontrakter, hjalp lite når bare en femtepart av disse kontraktens kubikkmeter ble drevet frem. Mindre enn halvparten av papirproduksjonen ble laget av egen masse.

I 1942 måtte vi agvi 800 tonn kull til tyske «Baustellen». Når vi allikevel greide oss med brensel, skyldtes det tildeling av kullstøv og «stubb» fra Statsbanene, noe kokslignende som hadde passert lokomotivenes fyrganger uten å være helt oppbrent. Det måtte hos oss blandes med alminnelige kull for i det hele tatt å kunne brenne, men det var skarpt og slet svært på transportører og rister. I begynnelsen av juni så det ut til å bli helt stopp, men så kom der som tilskudd 1100 tonn kull over

Sundsvall, så situasjonen var reddet inntil medio september.

Med hensyn til arbeidskraft risikerte man å måtte avgi arbeidere til tyskerne direkte eller gjennom norske myndigheter. Men det drev over i 1942, under nedsatt arbeidsintensitet i fabrikken, delvis som følge av ernærings situasjonen.

P.M. II sto mesteparten av annet halvår, og for første gang i Ranheims historie gikk ikke et eneste kilo papir til eksport.

Det ble ikke anledning til å foreta nevneverdige investeringer under krigen, men den ujevne avsetning på grunn av transportvanskelighetene stilte store krav til våre lagringsmuligheter. I 1941 ble det besluttet å utvide papirfabrikken med et tilbygg mot vest: 17 × 47 m i betong i 3 etasjer. På grunn av manglende byggetillatelse, leveringsforsinkelser og lite med øvet arbeidskraft, gikk det langt inn i 1942 før bygget ble ferdig. Her fikk også kartongklistremaskinen plass i 1943. Tredje etasje i nybygget ble forøvrig beslaglagt av tyskerne tidlig i 1943 for lagring av 8.000 sekker prima rugmel. Lokalet kunne avlases, men det var flere muligheter for å «lette» lageret. Hver måned kom en tallymann og foretok kontroll. Tyskerne brydde seg ikke med å sette ut vakt, og vi kunne prise oss lykkelig over at tallymannen var en god nordmann. For meg personlig var det mindre hyggelig å vite at adskillig mel etter hvert forsvant, for tyskerne hadde uttrykkelig gjort meg oppmerksom på at jeg var «für das Mehl mit meinem Kopf verantwortlich» (ansvarlig for melet med mitt hode).

1943 var vel det vanskeligste år for sivilbefolkningen i Norge under hele krigen, så også på Ranheim. Matsituasjonen var kritisk, og vinteren var hard. Det ble å agere forsyningsnemnd mange ganger. Tildeling av arbeidsklær gikk gjennom bedriften, det samme gjaldt ekstrarasjoner av kjøtt og salg av rognpostei i svartblikkbokser. Sistnevnte pålegg var forresten ganske godt, det besto av en blanding av rogn og lever av torsk og erstattet såvel margarin som pålegg. Det måtte spises

opp fort, for det harsknet raskt. Ut på høsten fikk hver ansatt anledning til å kjøpe 50 kg saltfisk, og fra desember 1943 startet servering av grønnsaksuppe, noe som fortsatte resten av krigen. Hver ansatt fikk en halv liter suppe pr. dag til halv pris. Den var kokt ved Trøndermeieriet og smakte godt, men noe særlig stort kaloriinnhold hadde den nok ikke. Vaskemidler var det vanskelig med. Sulfatsåpen (lutsåpa) kom til heder og verdighet, og det ble nødvendig å organisere utdelingen.

Sanitetsforeningens damer kokte «svenskесuppe» på Ranheim skole for elevene der og på Samvirkelaget for stedets eldre.

I februar ble 15 mann utskrevet av Strinda Politi til snerydningsarbeider. Vi innvendte at dette vanskeliggjorde driften av fabrikken, og det ble visstnok ikke noe av.

Både i 1942 og 1943 ble det arrangert vedhugst i Mostadmarka og ved Jervan. N.S. meddelte i avisene at 1. mai skulle være alminnelig fridag med vanlig lønn. Det lå nok noe bak.

I 1942 ble det under hugsten avviket og fordelt 280 favner ukløvet barved og 111 favner bjørkved.

Under unntagelsestilstanden i oktober 1942 (6.—12. oktober — Majavatn tragedien — Henry Rinnan — 10 nordmenn skutt) var det forbudt å oppholde seg utendørs til visse tider. Skiftombyttet måtte fremskyves 2½ time i 2 på hverandre følgende dager. Bedriften foreslo å utlønn ettermiddagsskiftet for de 5 tapte arbeidstimer mot at nattskiftet frafalt overtidstillegget for sitt arbeid. Dette gikk nattskiftet ikke med på. Ettermiddagsskiftet fikk anledning til å opparbeide de tapte timer senere. Det var noen uhyggelige dager med husundersøkelser tidlig en søndag morgen, først hos undertegnede, dernest hos disponent Ellingsen som jeg imidlertid hadde fått varslet i telefonen. En episode akkurat i disse dager kunne ha blitt skjebnesvanger, men det gikk da bra. Som følge av et uhell under nedfiring av en kullvogn som ikke lot seg bremse, kom vognen i drift og rente inn i en tysk jernbanevogn med militære forsyninger på sidesporet

utenfor Arsenalet. Først ble jeg forhørt av Geheime Feldpolizei på Ranheim, senere måtte John Gulberg avgi forklaring i dette politis hovedkvarter på Øya. Heldigvis var dette et rent militært politi, som så mere saklig på episoden enn Gestapo sikkert ville ha gjort.

23. juli 1943 ble en dramatisk dag. Flyalarmen hadde vi hatt titt og ofte, men som tidligere nevnt, skjedde det som regel ikke noe. Anderledes denne gang. Gårdsbestyrer Invald Veum var død noen dager i forveien, og mens presten forrettet begravelsen på kirkegården, gikk flyalarmen. Ingen tenkte på å bringe seg i sikkerhet før jordfestelsen var over, men ennå før siste salme var sunget hørte vi flyduren og så snart en sveit av de 60 amerikanske flyvende festninger som kort etterpå bombet den tyske marinehavn i Trondheim (Nyhavna). Luftvernartilleriet spilte opp, og det gjaldt å finne ly. Offentlige tilfluktssteder fantes ikke i nærheten, og mange søkte tilflukt under trelaststablene som tyskerne hadde ved Osaveien. Som bekjent fikk amerikanerne med sine 250 kg's bomber inn treffere på samtlige verkstedsbygninger ved Nyhavna, mens ubåtbunkerne ikke ble forsøkt bombet. En bombe rammet det hus på Charlottenlund hvor vår arbeider Erling Stenhaug med sin hustru Magnhild satt og spiste middag. De ble øyeblikkelig drept. Stenhaug var visstnok den eneste av våre ansatte som mistet livet ved krigshandling under den annen verdenskrig.

Tyskerne rekvirerte også noen av våre funksjonærboliger til beste for flyvåpnet, som fant forholdene i nærheten av Lade Flyplass noe risikable. I første etasje på Ranheim Gård flyttet det såkalte Seefliegerhorstkommandantur inn. I vinduene lå det håndgranater, i haven ble det gravet forskansninger, og under verandaen var det stablet treull og bensinkanner til bruk ved en eventuell hurtig evakuering, ikke særlig hyggelig for oss som var sammenstuet i annen etasje.

Landets industrielle bedrifter ble underrettet om at de måtte regne med betydelig reduksjon i tildelingen av importert brensel og måtte sørge

Magnhild og Erling Stenhaug

for å produsere selv det brensel de trengte. Det var lettere sagt enn gjort, særlig for Ranheim som trengte all den ved som kunne skaffes til celluloseproduksjon, og hvis fyrhus ikke var særlig egnet til vedfyring. Med kull sto det allikevel ikke så verst til ved Ranheim.

I juni 1944 fikk Norges Treforedlingsråd en skrivelse fra Landbruksdepartementet, hvor det bl. a. het: «Sentralkontoret vil ikke undlate å gjøre Dem oppmerksom på allerede på nuværende tidspunkt at hvis de bedrifter innen Deres bransje som må kjøpe tømmer for å holde sin bedrift igang, akter å fortsette virksomheten, må disse bedrifter være klar over, for neste driftssesongs vedkommende, at de selv må være behjelpelig med å få frem tømmeret. Det er nemlig på det rene for mange bedrifters vedkommende at disse har en hel del folk som ikke har full beskjeftigelse hele året. Følgelig må der tas den bestemmelse at bedriftene for en tid stenges, og under denne driftsstans må alle ledige krefter sendes til skogen for å skaffe frem det nødvendige råvirke. Alle bedrifter

ESMANNEN
ØNDELAG FYLKE
Trondheim

husat, Elvegata 17
bort 656 - 999 - 3369
Jnr.H.7560/41.
L/P.

Trondheim den 12 september 1941.

Til

Ranheims papirfabrik A/S,

R a n h e i m .

Der Reichskommissar für die besetzten norwegischen Gebiete, Dienststelle Trondheim har 8.9.41 skrevet slik til meg:

"Betr.: Zellulosefabrik in Ranheim.

Seitens der Wehrmacht sind mir mehrfach Klagen über den von der Zellulosefabrik verbreiteten üblen Geruch vorgebracht worden, der die militärische und wirtschaftliche Ausdehnung Trondheims in Richtung Ranheim erheblich behindert.

Da meine Dienststelle nicht im Besitz von entsprechenden Sachverständigen ist, während ich annehme, dass das Fylke solche zur Verfügung hat, bitte ich um Stellungnahme, og irgendwelche Massnahmen zur Vermeidung dieser Geruchsbelästigung möglich sind."

Jeg ber Dem snarest meddele meg hvad der hittil er gjort i sakens anledning og om det er noen mulighet for at det kan gjøres noe ytterligere.

Fig. 1

Etter fullmakt:

implyte

it 5

in Norwegen

14396/41

Drontheim, den 5. Dezember 1941.

An
Ranheims Papirfabrik
R a n h e i m

Betr.: Vermessungsarbeiten Ranheim-Kapelle.

Vorg.: Jhr Schreiben Az. Ov/St. vom 2.12.41.

Wenn das Feldbauamt auf Jhrem Grundstück bei der Ranheim Kapelle Vermessungen vornimmt, braucht Sie das vorläufig noch nicht zu interessieren. Ob eine spätere Jnanspruchnahme in Frage kommt, steht z.Zt. noch nicht fest.

Jhres Hinweises auf ein Schreiben des Reichskommissars bedürfte es nicht.

Zu gegebener Zeit hören Sie mehr.

Arbeidet
1941. 541
Besvart:

må være oppmerksom på denne situasjon. Bedriftene må ikke legge beslag på eller konkurrere med den almindelige skogeler om arbeidskraften, men bruke sine egne folk. Følgelig må alle bedrifter gå inn for rotkjøp i langt større utstrekning enn tidligere. Sentralkontoret vil gjøre uttrykkelig oppmerksom på at bedrifter som ikke går inn for denne retningslinje fullt ut, ikke kan vente å få seg tildelt tømmer, enten i det hele tatt eller på basis av tidligere praktiserte regler.»

Bedriften søkte å gjennomføre 5 ukers tømmerhugst i A/S Meraker Brugs skoger i Mostadmark og Meraker fra august måned for de arbeidere som var skikket for tømmerhugst. Skotøyspørsmålet måtte løses, likeså provianteringen. Verk-tøyskurs måtte holdes. Deltagelsen var frivillig. I løpet av 4 ukers fabrikkstopp i september hugget 29 mann ca. 700 m³. Fra annet hold fikk man ca. 4000 m³, og sammen med bakhon og flisved ble derved ca. halvdel av råstoffbehovet dekket til utpå vårvintern.

Tyskerne var nu også oppmerksomme på den stadig fallende celluloseproduksjon på Ranheim, og undertegnede ble innkalt til Oberforstmeister Aphun ved Reichskommisariat. Han kunne ikke forstå at vårt søsterbolag Meraker Brug ikke kunne hjelpe oss mere enn det gjorde, og la skylden på forstmeister Ragnar Løchen i Meraker, som etter hans oppfatning var «ein grosser Wissenschafter, aber kein praktischer Mensch» (en stor videnskapsmann, men ikke noe praktisk menneske). Løchen hadde nok sine beveggrunner.

Det ble gitt en ukes vedferie med full lønn i tilknytning til de alminnelige ferier for dem som var i arbeid hos oss ved feriens begynnelse.

Medvirkende til virkesmangelen var også at Organisation Todt beslagla tømmer for 46.000 kr. i april 1944.

Tyskerne ble stadig ivrigere etter å skaffe Ranheim virke, skjønt det måtte være klart for enhver at krigen nu gikk mot sin slutt. De besluttet at park- og haveskogene rundt de større eiendommer Overvik, Grilstad, Granåsen, Rotvold m. fl. skulle ofres.

Fig. 2

i.v. Rasmussen
Regierungsbaurat a.Kr.

Representanter for eierne kom på besøk og klaget sin nød. Vi var heller ikke interessert i en slik vandalisme og tilbød oss heller å ofre Ranheimsskogen.

Fra januar 1945 hadde imidlertid tyskerne selv eller ved russiske og serbiske krigsfanger satt igang snauhugster i Ranheimsskogen for å skaffe brensel. De gikk med på å innskrenke hugsten til mindre deler av skogen mot at vi ofret resten til cellulosevirke. Dette ble forøvrig pålagt oss av fylkesmannen i henhold til fullmakt av «minister» Wisth.

Driftsavbrytelse var ikke til å unngå. Fabrikken sto fra 26. februar til 4. april, hvorunder 170 av våre ansatte drev tømmer- og vedhugst. Skogsverktøy ble stilt til disposisjon, likeså trebunnskotøy med gummi-overdel i den utstrekning det kunne skaffes. Bedriften var behjelpelig med rognpostel, tran, hvalspekk og med tildeling av rasjoneringskort for skogsarbeidere.

Ranheimsskogen ble stort sett avvirket, men mangel på hester og elendige vær- og føreforhold bevirket at bare en mindre del av det hugde kvantum (ialt ca. 3.700 m³ tømmer og ved) ble tilført fabrikkens innen freden var en kjensgjerning. Ca. 75 mann fikk fullt arbeide i fabrikkens under hugsten, noen ble permittert. De fleste kvinnelige arbeidere delte det arbeide som fulgte med sekke- og hyssingfabrikasjonen.

Så sent som i mars 1945 innskjerp det tyske sikkerhetspoliti inngangskontrollen ved fabrikkporten. Ved stikkprøver skulle inngående ansatte kontrolleres for å konstatere om de hadde gyldig passerkort. Tyskerne var øyensynlig engstelige for sabotasjeaksjoner. Selv forberedte de seg på demolering av fabrikkens og foretok oppmåling av egnede steder for sprengning av bygninger og maskiner.

I siste krigsår gikk landets næringsliv sin skjeve gang, men folket fortrøstet seg med at det snart skulle bli slutt, og bar byrdene med lettere sinn. De vanskeligheter vi her hadde å overvinne, var foruten råstoffproblemet, de alminnelige transportvanskeligheter, som bl. a. stoppet

Beschagnahmeschein.

(gem.B.A.V. d.A.O.K.Norwegen O.Qu./Qu.1 v. 21.2.41.
11.Verwaltungsgewesen Anlage Nr. 1).
Auf Grund obiger Bestimmungen werden auf unbestimmte Dauer/
fuer die Dauer von..... 1. August 1941 bis auf Weiteres
..... Festungspionierstab 20
..... (beantragende Dienststelle)
fuer Zwecke der Wehrmacht
Anzahl Räume : a) Platz bei der Papierfabrik (am Bahngleise
mit einer Größe von etwa 30 Dekar
(Lageplan I, rot schraffiert) } Ranhe
Ort, Bezirk : b) Platz am Oyarafer mit 18 Dekar
Strasse, Hausnummer (:Lageplan II, rot schraffiert) . }
in Anseueh genommen.
Als Entschädigung fuer die Inanspruchnahme wird monatlich eine
Verguetung von RM..... gezahlt.
Guelteigkeit hat dieser Beschagnahmeschein nur mit der Unterschrift des Leiters der H.U.V. Drontheim oder seines Vertreters und dem Dienstsege der H.U.V.
Sobald die Unterkunft nicht mehr benoetigt wird, ist dieser Schein an die H.U.V. Drontheim zurueckzugeben.

Drontheim, den 1. August 1941.....

Heeresunterkunftverwaltung

Laura
Oberzahlmeister.

Anm. Obige lfd. Nummer ist bei allen Aenderungen usw. der H.U.V. Drontheim mit aufzugeben.

Entschädigung: a) 30 Dekar (30000 qm) monatlich 200.- Kronen
b) 18 Dekar (18000 qm) " 120.- "
Summa: " 320.- Kronen.

Fig. 3

2213/14

Drontheim, den 9. Febr. 1942

Quartierschein

Innkvarteringsseedel.

Bauing. Bauer + Baukmf. Wojczyk

Dem..... Dienstgrad..... Name.....
Tjenestegrad..... Navn.....

post Nr..... wird 2 Bett, Zimmer
blir seng, værelse
Hotel (oder Privat) bei Dir... Overvian... Ranheim..... ohne Verpflegung
otell uten forpleining
die Zeit vom... 1. 2. 42... bis..... — bis auf weiteres —
tiden fra... til..... — intill videre —
wiesen.
ille til disposisjon.

Bestgaber!

Der Stadtkommandant

L. A.

Klinker

Quittung.

(Vom Quartiernehmer auszufüllen! Ohne Unterschrift läuft der Quartiergeber Gefahr keine Bezahlung zu erhalten!)

virid hiermit dem Quartiergeber bescheinigt dass ich das oben hezeichnete Quartier Zimmer

..... in der Zeit von 1. 2. 42 bis..... belegt habe.

(Unterschrift.)

P. Wojczyk
Name und Dienstgrad.

Feldpost-Nr.

ist rekvt rum fraflyttes, må straks anmeldes til Stadsnandantur, Fjordgt 25, nr. 1.

Fig. 4

Politipresidenten i Trondheim.

Til.....

Man tilsier Dem herved å møte på politikammeret

.....dag, den 23/10 1941., da De skal gjøre tjeneste som borgervakt.

Unnlatelse av å møte er straffbart.

Trondheim, den.....1941.

Ta denne seddel med.

POLITIPRESIDENTEN
FOR POLITIPRESIDENTEN

Politipresidenten

leveringene til Norsk Hydro, vår storavtager. Etter hvert falt alt salg til Østlandet bort, og i de siste måneder av 1944 gikk praktisk talt hele produksjonen nordenfjells.

På grunn av materialmangel ble det alminnelige vedlikehold av fabrikken forsumt.

Så sent som i de første dager av mai appellerte driftsledelsen til de ansatte å tegne seg på liste for ytterligere tømmerhugst. Det ble stillet i utsikt melk, flekk og sauekjøtt fra Forsyningsnemnda. Tross halv drift i fabrikken fikk arbeiderne full beskjefte alle ukens virkedager. Men nu truet driften for alvor med å bryte sammen.

Så kom da endelig tyskernes kapitulasjon 8. mai. Allerede 7. mai om kvelden gikk flaggene til topps. Uvissheten og trykket som hadde ligget som en mare over enhver i mere enn 5 år forsvant, og gleden var ikke til å beskrive. Alle på Ranheim var takknemlige over at vi hadde berget oss såvidt godt gjennom krigen med personale, boliger og fabrikken i behold.

1) I oversettelse: «Fra Wehrmachts side har jeg mange ganger fått klage over den vonde lukt som cellulosefabrikken utbrer og som i betraktelig grad hindrer Trondheims militære og økonomiske utvidelse i retning av Ranheim. Mitt tjenestested har ikke tilstrekkelige sakkym-

dige, men jeg antar at fylket har det, og jeg ber derfor om at De tar stilling til hvilke forholdsregler som er mulig for å unngå denne plagssomme lukten.

2) Brev fra Feldbauamt 5 im Luftgau Norwegen av 5. desember 1941. «Angår oppmålingsarbeider ved Ranheim kapell.

Når Feldbauamt foretar oppmålinger ved kapellet på Ranheim, behøver dette ikke å interessere Dem foreløpig. Det er ennå intet avgjort om det blir tale om beslagleggelse senere. Deres henvisning til en skrivelse fra Rikskommisaren er unødvendig.

I sin tid vil De høre mere fra oss.»

3) Innkvarteringsseddel for to sivile tyskere på Ranheim Gård.

4) Beslagleggingsbevis for 48 da (mål) jord i august 1941.

5) Innkallelse til borgervakt.

DR. ING. HAAKON STYRIS STUDIEFOND

Ifølge fondets statutter skal den disponible årlige renteavkastning anvendes til utdeling blant unge, dyktige fagarbeidere som ønsker videre spesialutdannelse, men som ikke har anledning til selv å bekoste videre studier eller reiser.

Søknader om bidrag vedlagt attester stiles til fondets styre og sendes Den Polytekniske Forening, Rosenkrantzgt. 7, Oslo, innen 15. oktober d. å.

Med hilsen
DEN POLYTEKNISKE FORENING
Hjalmar Aass
Generalsekretær

Fig. 5

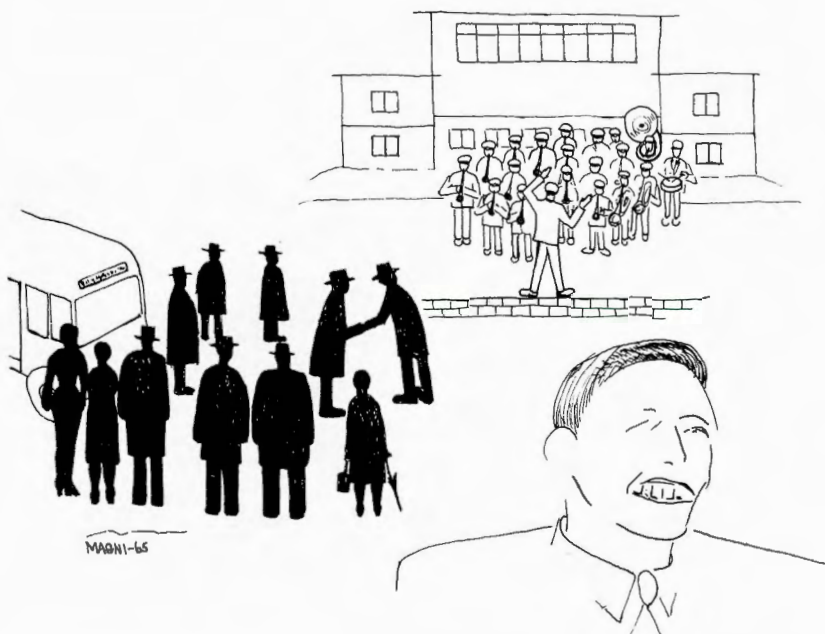
TRONDHEIM SKOLESTYRE PÅ RANHEIM SKOLE

Noen av skolestyremedlemmene ved middagsbordet. Øverst: Rektor Hokstad taler til forsamlingen.

Når noe skjer skal pressa helst være på pletten. 11. mai skjedde det noe på Ranheim skole — det var befaring av Trondheim skolestyre. Sammen med storpressa i midtbyen var også Ranheims-Nytt representert.

I en skinnende gul buss kom skolestyret fra Brurok skole, Bratsberg, via Solbakken, Jonsvatnet, (formannen i skolestyret Sven Hokstad opplyste senere at kommunen nå har ca. 30 skoler) til vår egen skole på

Skolestyrer ved Asvang skole, Sverre By, var også blant deltakerne. Han var, som de fleste ranheiminger vet, en årrekke lærer på Ranheim skole. Også han går i år av med pensjon.

Hansbakken. Da skolestyret vel var ute av bussen, løftet Johan Kambuås taktstokken og hans friske og glade skolemusikanter som var møtt opp, spilte taktfast flere marsjer.

Vertskap eller mottakelseskomite var skolestyrer Hongset, formannen i tilsynsnemnda, Peder Myhre og tilsynsmedlemmene Ola Engen, Arnfinn Knutsen og Herman Haugen. Hongset ba skolestyret inn til dekket bord, og i velkomsttalen nevnte han at det sikkert var siste gang han som skolestyrer ønsket skolestyret velkommen hit, da han i år går av for aldersgrensen. Et ønske ville han på fallrepet bære fram: La skolen ved fjorden, som han sa, alltid forbeholdes barn fra Ranheim. Det er et eget miljø og samhold her blant Ranheimsfolk, som bør få fortsette, også i et større bysamfund.

Gjestene fikk deretter et sang- og musikkinnslag ved ca. 20 av skolens elever, ledet av lærer Bjørdal. Blokkfløyter, tamburiner og trekkspill, og en pike nettopp kommet fra Kongo — elev ved skolen —

Problemet må løses, mener Hongset.

spilte gitar og sang på kongolesisk.

Rektor Hokstad takket de opptredende for sang og musikk.

Hongset fikk deretter hele skolestyret med på å synge to vers av No livnar det i lundar.

Etterpå ble det innherredssodd og kaffe.

Formann i tilsynsnemnda, Peder Myhre, tok etter maten ordet, og nevnte bl. a. ting som står på ønskelista for Ranheim skole. Det var i første rekke egen tannklinikk.

Rektor Hokstad takket for gjestfrihet og bevertning, og varslet om at det etter en kort pause ville bli skolestyremøte i skolens aula.

B.

Ranheim Kraft

i Holmenkollstafetten

Det ble et meget dramatisk forspill til Ranheim Kraft's deltagelse i årets Holmenkollstafett. Etter at laget i månedssvis hadde forberedt seg på deltagelse i dette såkalte «Vårens vakreste eventyr», innløp en nedslående melding fra de høye herrer i Oslo om at Øistein Saksvik ikke kunne få tillatelse til å starte på Ranheim Kraft's lag. Grunnen var angivelig den at Saksvik hadde startet i et terrengløp i 1964. En opplever her det merkelige at etter bedriftsidrettsforbundets lover var han helt startklar i bedriftsklassen, mens friidrettsforbundet har en bestemmelse som arrangøren hadde vært så heldig å finne, og etter denne bestemmelse var han ikke berettiget til å starte. Det hører med til historien at begge disse forbundene er tilsluttet Norges Idrettsforbund, så her kan en virkelig snakke om samarbeid. Arrangøren måtte sannsynligvis ha lett en god stund før de fant frem den før nevnte bestemmelse, for Ranheim Kraft ble ikke

En del av løperne på innmarsjen til Bislett.

Nedenfor: I losjiet.

Morten Lillefloth og Olav Kambuås ser fornøyd ut med 13.-plassen.

underrettet før ved 13.30 tiden fredag 7. mai. Bare noen få timer før laget skulle reise.

Øistein Saksvik har igjennom årene blitt tildelt mange idrettslige utmerkelser. Nå kan han føye til, ikke en utmerkelse, men en startnektelse. Jo, tidene forandrer seg.

Men laget reiste, og startet gjorde de også. Øistein Saksvik overtok lederjobben, og Aksel Berge overtok en etappe. Alle som har hatt litt føling med stafettløp vet at en slik programendring virker på nesten alle etapper. Det er derfor vanskelig å si hvordan resultatet av løpet ville blitt om Saksvik hadde vært på plass, men at det ville blitt en vesentlig forbedring av plaseringen er vel temmelig opplagt. Men tross alt så er det ingen grunn til å henge med hodet. Resultatet var etter vår mening tilfredsstillende, alt tatt i betraktning.

Om turen ellers er å si at den foregikk pr. bil, fire i tallet. Start kl. 7.00 fra Vaktstua. Frokost på Tynset og middag på Eidsvold. Innkvartering, Haraldheim, et ungdomsherberge i

Kringsjøveien. Dette ungdomsherberget ligger ved Trondheimsveien i nærheten av Sinsen. Det var stort innrykk og mange fremmede språk høstes, foruten trøndersk.

Om lørdagskvelden dro alle sammen inn i byen for å overvære stjerne-show i Chat Noir. Alle så nær som Gisle Galåen. Han foretrakk Det Norske Teatret som hadde West Side Story på programmet. Galåen var kanskje den lureste.

Så opprant søndagen med regn og tåke, og det skulle vise seg at «Vårens vakreste eventyr» er meget avhengig av værgudenes velvilje for å bli helt vellykket. Dessuten savnet vi Bispehaugen Skolemusikk-korps.

Vi skal ikke her gi oss til å beskrive stafetten i dens forskjellige faser. Vi vil bare kort og godt konstatere at Ranheim Kraft ble nr. 13 av 26 startende lag. Tid: 58.48.

Om Ranheim Kraft kommer til å starte i flere Holmenkollstafetter vet vi ikke, men vi syntes det lå i lufta at karene hadde lyst til å vise at de kanskje kunne bli verre å hankses med neste gang. Det blir de nok også, hvis de deltar.

Laget som var med var følgende:

Knut Torgersen
Gisle Galåen
Olav Kambuås
Karl Dahl
Aksel Berge
Jan T. Maas
Storm Andresen
Svein Saksvik
Karl Otto Horrigmo
Roy Eggen
Ivar Gabrielsen
Rolf Knoff
Per Otto Rønning
Edgar Forbregd
Morten Lillefloth

E.

Praktikant
fra utlandet

Også i år vil vi få en utenlandsk praktikant ved vårt mekaniske verksted. Denne gangen kommer han fra Tyrkia, nærmere bestemt Istanbul, og hans navn er Erol Gabay.

Gabay kommer ca. 18. juli og vil være hos oss til 28. august.

Nye pensjonister

Vår bedrift gjennomgår på mange måter en meget interessant periode, både på det maskintekniske område, det rent kvalitetsmessige område av papiret med stadig større krav og sterkere konkurranse på alle hold. Stadig utvidelse av vår etterbehandlingsavdeling, spesielt på gummiering- og sekkfronten med hypermoderne maskiner med høy automatikk som krever spesialopplæring og stor påpasselighet av de ansatte.

På alle områder kreves toppytelser både av mennesker og maskiner, og produksjonen økes jevnt og sikkert i alle avdelinger som igjen gir mere i lønningsposen og gjør det bedre økonomisk for de ansatte.

Alt dette gir sitt utslag på mange måter, og de eldre arbeidere ser selv sagt dette bedre enn de yngre, da de har fulgt bedriften i mange, mange år fra den gangen produksjonen var 10—20 tonn pr. døgn og en timelønn på 50 øre mot i dag ca. 150 tonn pr. døgn og 7—8 kr. pr. time.

Den første spede begynnelse med 4 dagers ferie og i år for første gang fire ukers ferie med stadig flere sosiale goder o.s.v. Jo, — en må ha lov til å si at det går den rette veien selv om det er meget ennå som kan forbedres og rettes på — på alle fronter innen bedriften.

Det er alltid interessant å slå av en prat med de av våre ansatte som oppnår pensjonsalderen og har arbeidet ved bedriften i alle år — ja opptil 56 år.

Fyrbøter Alfred Nilsen

Som så mange andre av den gamle garde er Alfred Nilsen født på Ranheim 20. april 1895, men flyttet ganske tidlig til Osplassen ved Jonsvannet hvor hans far var damvokter og småbruker. Den gangen hadde vi nemlig to damvoktere — ja på vinters tid med vanskelige isperioder var det opptil fire damvoktere. Inn-

taksdammen lå da mye lengere nede, så avstanden mellom Osen og dammen ble større.

I 1909, som 14 års gutt, begynte han i fjæra og fikk fra første stund lang arbeidsvei. Han jobbet i fjæra til 1912 og var da borte et års tid, men siden 1913 har han vært sammenhengende ved Ranheim papirfabrik.

Etter en snartur innom huggeriet begynte han i gamle fyrhuset i 1915, og han må vel være den som har vært lengst sammenhengende på en og samme plass, da han ved sin avgang hadde vært 50 år som fyrbøter.

Nilsen forteller løst og fast fra det gamle fyrhuset, da 3 fyrbøtere på 12 timers skift lempet opptil 10 tonn kull hver på skiftet. Den gang var det store og små kullbinger over alt på fabrikkområdet, hvor det i dag er grønne, velstelte gressplener med blomster og prydbusker. Oppå bakken fra masselageret over elva og der hvor mek, verksted nu står var det en ganske imponerende stor slagg-haug som var til stor ergrelse for husmødre i nærheten, da mang en klesvask ble ødelagt når Alfred Petersen (lang-Alfred) tømte sine slaggvagger og mørkla hele området.

I 1924—25 kom det nytt fyrhus som vi fremdeles bruker den dag i dag, men det er nu mange, mange år siden kullbingene kom bort og ble

erstattet med tanker for olje som nu brukes som brensel.

På vinters tid med sterk kulde var det ofte vanskelig å holde alle vann og dampledninger oppe i gamle sodahus og fyrhus, og ofte måtte det fyres i helgene så ikke ledningene skulle fryse i stykker.

Alfred Nilsen kom tidlig med i det politiske liv og fagbevegelsen. Han var formann i Ranheim Arbeidsmannsforening i 1924 og 1928. Han var med i herredsstyret og formannskapet fra 1931—1940. Han var også med i det første midlertidige herredsstyre etter frigjøringen i 1945 og ble innvalgt i det ordinære herredsstyre i 2 perioder.

Han var med i Strindens Sparebanks forstanderskap i mange år og er fremdeles med i styret for banken.

Han har vært med i styret for Fjæremssossens Kraftselskap, lighningsnemnda og fylkesskattestyret i 20 år. I styret for Strindens Sykehus har han sittet i 30 år.

Hvor mange timer det har gått med til møter i alle disse år kan man vanskelig tenke seg, men når alt skulle gjøres på fritiden, ble det nok mangt et tungt og «trasig» nattskift, da det ofte ble så som så med søvn på dagen.

Alfred Nilsen har hatt hele fem brødre og to søstre som alle sammen har vært ansatt i kortere eller lengere tid ved fabrikken. Det er: Bernhard, Sverre, Johan, Oskar, Arthur, Lise og Borghild.

Denne lille praten hadde jeg i Alfred Nilsens vakre hjem på Prestmo, og Nilsen har nok ingen fritidsproblemer som pensjonist og han tilføyde til slutt at han aldri hadde angret på at han valgte Ranheim Papirfabrik som sitt arbeidssted, da han alltid har likt både arbeidet, arbeidskameratene og ledelsen godt.

Alfred Nilsen har både Norges Vels medalje og Kongens fortjenstmedalje for lang og tro tjeneste.

1. skjærer Richard Ulstad

Den 31. mars 1965 sluttet Richard Ulstad etter 45 års virke ved Ranheim Papirfabrik.

Ulstad er født i Skjelstadmarka i Stjørdal, og som vanlig den tid var

det å komme i arbeidslivet så snart man var konfirmert. Ulstad fikk sin første kontakt med industrien da han kom til Meraker like etter konfirmasjonen, og han kom til Ranheim i 1919. Her var han så heldig at han

Rich. Ulstad

traff ingeniør Sørli som kjente Ulstad fra den tiden Sørli var ansatt i Meraker, og han fikk jobb med en gang og som vanlig i fjæra.

Han ble i fjæra i to år, og så over til papirfabrikken som laussjauer i to år for å havne på saksa hvor han ble i hele 40 år.

Ulstad har i de 40 årene han var ved saksa arbeidet sammen med mange av begge kjønn og alltid kommet godt ut av det med sine kolleger. Han minnes mange pussige humoristiske og dramatiske episoder.

En gang han var hjelpeskjærer, tok 1.skjæreren plutselig trøya og gikk hjem uten å si et ord. Ulstad spekulerte på årsaken til dette både lenge og vel og kom til at han måtte jo fortsette skjæringen, men ville kontrollere formatet først. Det viste seg da at formatet var feil, og selv om det bare var kjørt noen kilo papir i feil format, gikk det så hardt innpå mannen som var svært ærekjær, at han gikk hjem, men dagen etter var han på plass igjen, men nevnte aldri et ord om hvorfor han gikk hjem.

En annen gang fikk Ulstad en tonning 29 g fra «trea». Denne tonningen hadde gått «trasig» i papirmaskinen, og Ulstad mente at det neppe var umaken verd å skjære det opp, men ordren var at papiret skulle gå til England om to dager og måtte forseres frem. Det tok seks timer å

skjære papiret, og etter at det var sortert ferdig på salen ble det 50 kg brukbart papir igjen av 1000 kg. Dette ville neppe forekomme i dag, sier Ulstad, selv om det fremdeles kan være saker og ting å hankses med på saksa nu også.

Ulstad er en hjemmets mann som i sitt koselige, vakre hjem på øvre

Charlottenlund sikkert ikke blir arbeidsløs i årene fremover.

Han har en meget pen have med blomster, frukt- og bærtrær, og hans hobby er snekring som han har mange bevis for i det trivelige hjemmet.

Ulstad har Norges Vels medalje for lang og tro tjeneste.

Mai 1965. T. B.

— En jordlapp —

Vi begynte i forrige nummer av Ranheims-Nytt en liten oversikt over tidligere husmannsplasser o. l. i Ranheimsområdet. Vi fortsetter nå, og vi er fremdeles på Være.

På Nedre Være, den gården som nå eies av Jon Siim, har det vært ganske mange plasser. Helt sikre tall er det selvsagt ikke mulig å komme med, men vi har i hvertfall oppsporet 7 navn på plasser som i sin tid har vært i bruk. Ikke samtidig kanskje, men likevel en eller annen gang bebodd. De navn vi har fått tak i er følgende:

Langstrand, Langstranden, Surviken, Væregjerdet, Værestrøen, Hopengen og Smedstrand. Vi må her skyte inn at Smedstrand f. eks. har hatt flere navn. Det første var Frostingen. Dette får oss til å anta at det var en mann fra Frosta som var første mann her. Men noe bevis på dette har vi ikke. Senere fikk stedet navnet Væresstrand og endelig Smedstrand som det heter i dag. Stedet eies nå av Nic. Stene.

Så har vi det stedet hvor Ludvig Grytbakk bor i dag. Der har det også vært visse vansker med å fastslå det opprinnelige navn. Det kan ha vært en av de før nevnte, Langstrand eller Langstranden, men i dag heter det Grytbakk, og er et av de steder hvor det ennå bor folk. Det samme gjelder Survika hvor Odd Stene bor, men de gamle husene her er nå borte. Hos Grytbakk derimot, er det de samme hus som Anders Grytbakk i sin tid kjøpte og som sto på Ingertrøa på Østre Være.

Vi tror det var en mann ved navn Petter Johnsen som først bosatte seg i Survika. Deretter kom Petter Sandvik som mange av oss sikkert husker ennå.

I Hopengen, en plass oppe ved skogen rett oppfor Survikbukta, bodde en mann som het Larsen. Mer vet vi ikke om dette, og det har ellers vært vanskelig å oppspore noe sikkert om de øvrige plasser som er nevnt på gården Nedre Være.

Når det gjelder Øvre Være, nåværende eier av gården er Kristian Støre, så er det i Strinda bygdebok nevnt to plasser, nemlig Væresgjerdet og Nytrøen. På grunnlag av et så spinkelt kildemateriale er det selvsagt meget vanskelig å fastslå fakta. Vi synes det er rart at Flomålet ikke er medtatt, eller kanskje Flomålet og Væresgjerdet er identiske. Vi vet det ikke, men anser det lite sannsynlig. Men nok om det, Flomålet er imidlertid den plassen vi vet noe om. Vi vet ikke hvem som var førstemann, men Mortinus Nilsen var den siste som hadde stedet på bygsel. Han var også den eneste av dem vi har nevnt hittil, som var pålagt pliktarbeid, og det var så sent som i 1920-årene.

Stedet ble senere kjøpt av Paul Iversen og eies nå av hans sønn Ivar Iversen.

Sammen med Smedstrand ble Flomålet okkupert av tyskerne under siste verdenskrig. De huserte ganske forferdelig, og ennå ligger det gamle brakker og piggråd igjen etter dem.

Smedstrand

Etter krigen ble stedet vist stor interesse fra Friluftsrådet i Trondheim og omegn. I sin store visdom fant disse karene ut at det egnet seg som badeplass, hvilket det kan være delte meninger om. Men her er ikke

rette stedet å komme inn på slike ting.

Ja, dette er altså det vi har funnet fram til når det gjelder plasser på gårdene Nedre Være og Øvre Være.
A.

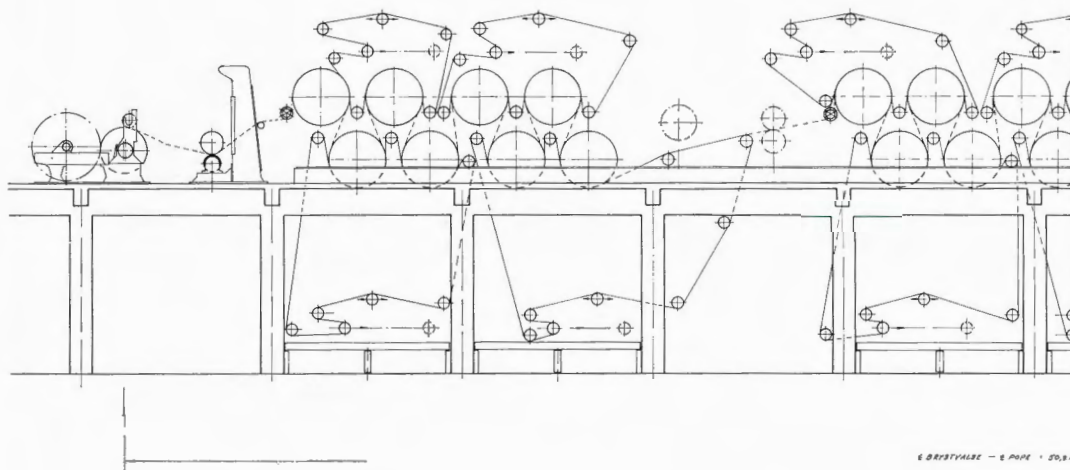
Flomålet

Grytbak

Survika

Vår nye papirmaskin — P. M. VI

I «Ranheims-Nytt» nr. 1, mars 1965, orienterte disponent Overwien om vår nye papirmaskin, P.M. VI, som allerede er i bestilling.

Det er litt av en begivenhet at en ny, forholdsvis stor papirmaskin igjen ser dagens lys her på Ranheim.

Ved å gå tilbake i Ranheims historie finner vi at den første papirmaskin ble satt i drift i 1891. Det var «Gammel-ettan». P.M. II kom i gang i 1909, og det er denne maskin vi først og fremst tar sikte på å avlaste med P.M. VI. I 1912 fulgte så den første rene yankeemaskin, P.M. III, og først i 1934 kom den annen yankeemaskin, P.M. I, som erstattet «Gammel-ettan». Fra starten på Ranheim inntil siste krig var altså ialt fire papirmaskiner anskaffet. Sett på bakgrunn av tildels vanskelige økonomiske tider var dette ikke lite av en prestasjon.

I årene etter siste krig, eller fra 1950—51, kom det ytterligere to papirmaskiner i rask rekkefølge. P.M.

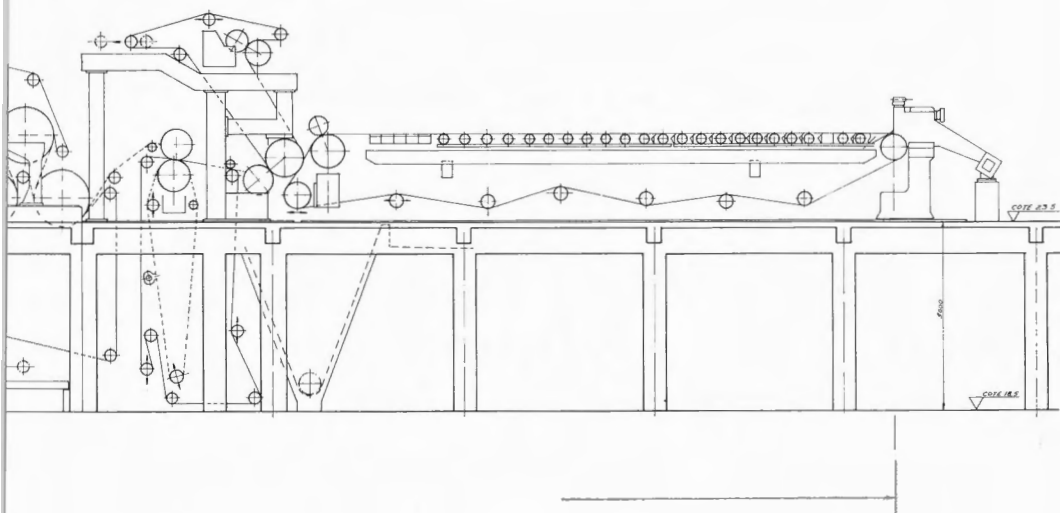
IV — en ren yankeemaskin — ble satt i drift i 1954, P.M. V — en kombinert maskin — i 1960, og nu har vi altså bestilt P.M. VI.

Hvis vi samtidig tar med at P.M. III ble renoveret og flyttet i forbindelse med installasjon av P.M. IV og at P.M. I har undergått en større ombygging i 1962, har vi i store trekk nevnt de vesentligste forandringer som våre papirmaskiner i årenes løp har gjennomgått.

Summerer vi ovenstående, får vi: 2 Fourdriniermaskiner (mangesylindermaskiner), 3 yankeemaskiner, 1 kombinert maskin pluss 2 store ombygninger, samt altså den nettopp bestilte Fourdriniermaskin P.M. VI. Alt dette i tidsrommet 1891—1965. Vi må ha lov å si at det har vært en rivende utvikling.

La oss så komme litt nærmere inn på P.M. VI og dens utførelse.

I skrivende stund er anleggsmaskiner i full gang på jordet mellom papirlageret og riksvei 50 for utgra-

ving av byggetomten. Av plantegningen fremgår at den nye maskinsal blir liggende parallelt med papirlageret. Ved hjelp av en tunnel fra hjørnet ved Ranitmaskinen, under viren, kommer vi inn i P.M. VI's kjelleretasje. Denne blir liggende på samme nivå som etterbehandlings 1. etasje og papirlageret. Selve maskinsalsgulvet blir liggende 5 m høyere, godt over nuværende terreng.

Papirmaskinens betjeningsside blir mot syd, og vi tar hensyn til eventuelt nok en ny papirmaskin en gang i fremtiden.

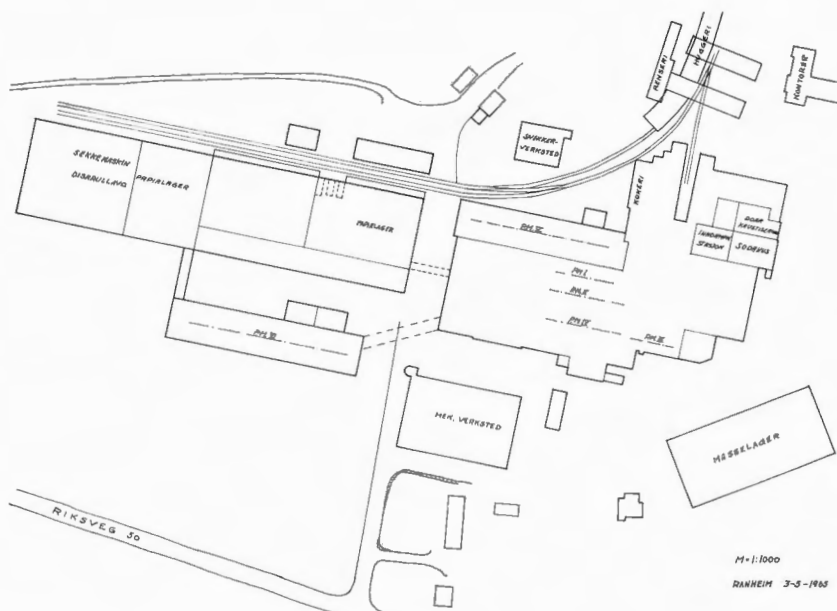
Tilførsel av masse, damp, farver, alun, lim, friskvann etc. vil skje gjennom vel 200 m lange rørledninger ført gjennom nuværende fabrikkkanlegg, ut den nye tunnel og inn i kjelleren for den nye maskin.

Flytskjemaet for den nye papirmaskin blir prinsipielt slik vi kjenner det fra våre andre maskiner. Ved at massen skal pumpes drøye 200 m fra nuværende hollenderi ut til den nye maskin, må vi kjøre med moderat konsistens i masseledningen. Forsøker vi med 2 % konsistens, viser beregningene at dette er det økono-

misk gunstigste. Det betinger imidlertid et vakuum massefilter, plassert over det første malekar ute ved maskinen for å fortykke massen opp til f.eks. 4,5 à 5 %. Filteret blir stort sett likt med våre massefiltere i sileriet. Vi har imidlertid tenkt å kombinere filtret som et fortykningsfilter og et filter for gjenvinning av fiber i bakvannet fra maskinen.

For å forsøke å imøtekomme kravene til stadig bedre kvalitet, har vi tenkt å benytte en ny type maleaggregat i hollenderiet eller refinerrommet.

Alle faktorer i papirfremstillingen er viktige, men det malearbeid vi tilfører fibre, er kanskje det mest utslagsgivende. Stort sett er alle fagfolk enige om at svelling er nødvendig for å gi papiret stor nok elastisitet og at dette bidrar til økning av styrken. Det sterkeste papir fremkommer uten for meget kutting av fibre. Det har vært nedlagt et betydelig forsøksarbeid av de forskjellige maskinleverandører i samarbeid med papirfabrikker. Dette først og fremst for å komme frem til best egnet utstyr, men det er også utført

Situasjonsplan

forsøk med maling ved forskjellige konsistenser, sogar helt opp til 30 %. Fortrinnsvis forsøker man å få frem en balanse mellom defibrering og kutting, avhengig av råstoff og papirkvalitet. Siden maleprosessen er så komplisert, er det bare kombinasjonen av teori, årelang forskning og erfaring fra fabrikkpraksis som gir resultater i en moderne, effektiv maleenhet som gir det man søker, nemlig god arkformasjon, riktig avvanningsforhold på viren og maksimal slit- og sprenghet uten at dette går på bekostning av rivstyrke.

De maleaggregater vi har festet oss ved — såkalte Disk Refiners eller skiveraffinører — har vist seg nettopp å gi massen de egenskaper vi er på jakt etter. Disse raffinører har ellers vist seg å være andre maleaggregater langt overlegne også når det gjelder kraftforbruk.

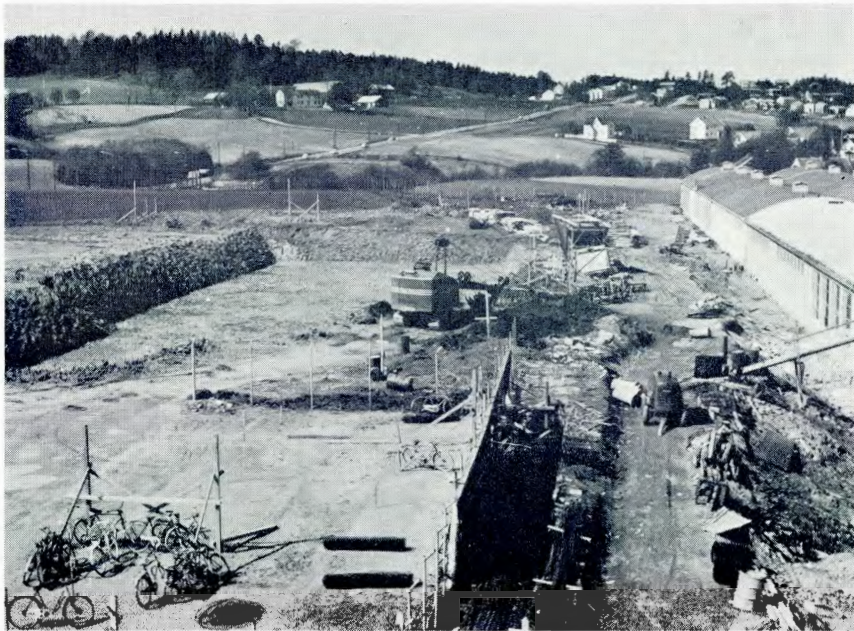
For styrkemaling i første trinn installerer i første omgang to skive-
raffinører, hver med en 425 hk motor.
I siste maletrinn kan det også bli
tale om en slik raffinør, alternativt

vanlige jordanmøller eller annen type
koniske møller.

Fra maleaggregatene går massen via maskinkar til gramvektsregulering og videre til 1. trinn centricleaneranlegg, siste fortynningspumpe og eventuelt via siler til innløpskassen.

Flytskjemaet får ellers et fjernstyrt panel plassert rett ut for papirmaskinens pressparti, og vil bli utstyrt med nødvendige konsistens- og nivåregulatorer, foruten med spesialutrustning forøvrig.

Og nå over til selve papirmaskinen. Tegningen viser prinsipielt hvordan maskinen blir utført i 1. byggetrinn. Den får et kombinert stoffinnløp og -utløp av den mest moderne utforming. Ennu har vi ikke tatt standpunkt til den endelige utførelse. Bare det beste er godt nok for denne meget viktige del av maskinen. Virepartiet utføres utkjørbart for en vire 4.300×34.000 mm, m. a. o. en forholdsvis lang vire. Det blir ellers installert forming board (virebord) samt våte sugekasser i tillegg til de

Utgravingen nesten ferdig

vanlige sugekasser. Deflektorer installeres, foruten selvfølgelig vanlige registervalser.

Viren føres ned over en nesevals før den returnerer. Dette arrangement utføres først og fremst for å gi plass for en Millsaugh stacked press eller pick-up-press. Løsningen er anvendt andre steder, og vi venter oss meget av dette arrangement. Filten for presen føres opp over maskinen, og filt-vasken utføres med sugevals.

2. pressen utføres som virefiltpress eller Fabric-press, og er også av moderne konstruksjon. Línjetrykk for denne blir 120 kg/cm.

Dette er hele vire- og presspartiet. Denne del av papirmaskinen er ellers dimensjonert for full produksjon — 120 t/døgn — med en gang.

Tørkepartiet starter med 6 sylindre i 1. gruppe. Derpå følger en gruppe på 4 sylindre. Etter dette kommer sannsynligvis en Clupak-installasjon i likhet med P. M. V, samt en ny tørkegruppe på 4 sylindre, og til slutt siste tørkegruppe, også på 4 sylindre.

Som det fremgår av tegningen, er ingen av tørkegruppene utstyrt med filt-tørkesylindre. Filtfabrikantene har nemlig i den senere tid kommet frem til en ny type plast tørkevire. Disse har vist seg å være bomulls- eller ull-syntetiske tørkefilter langt overlegne i drift. Dertil kommer besparelse i filt-tørkesylindre, da disse ikke er nødvendige. Ved vår P.M. V har vi kjørt en plast tørkevire i lengere tid med godt resultat.

Etter tørkepartiet installeres en 2 valders maskinglitt med en såkalt svømmende valse enten som bunnvals eller overvals. Pope opprullingsapparatet blir slik vi kjenner det fra våre andre papirmaskiner. Det blir snorfremføring fra press-partiet gjennom hele tørkepartiet frem til glitten. Sentralsmøreanlegg utføres for hele tørkepartiet inkl. ledevalser og lagre og aksler i den lukkede tannhjulsdriфт.

Papirmaskinens forskjellige grupper vil bli drevet av likestrøms enkeltmotorer. Disse vil bli matet fra en omformergruppe, og den valgte ar-

beidshastighet opprettholdes av en transduktorregulator i hovedgeneratorens feltkrets. Strekkreguleringsutstyret består av en strekkregulatorstand, innebyggete strekkregulatorer og ledegrupper. I det hele blir driften utført prinsipielt som for vår P.M. V, men hovedakselen og gruppedriftene forsvinner og erstattes med enkeltmotorer påbygget tannhjulsveksler.

For papirmaskinen ble det inngått kontrakt med A/S Thunes mek. Værksted julaften, 24. desember 1964 med A/S Nebb som underleverandør av det elektriske utstyr for selve papirmaskinen.

Varmegjenvinnings- og ventilasjonsanlegget blir utført med helt lukkede hetter for papirmaskinens to tørkepartier. Hettene føres helt tett ned i kjelleren, og vil gi betydelige varmeøkonomiske fordeler. For å komme inn til tørkepartiet monteres dører eller porter som heises opp langs yttersiden av hetteveggen på førersiden ved hjelp av tannhjulsmotorer. For tetting mot papirbanen i hettens gavivegger er det regnet med heisbare luker og delvis faste luker.

Det regnes med installasjon av 2 varmegjenvinningsbatterier for tørkeluft som blåses tilbake til de lukkede hetter, samt 2 gjenvinningsbatterier for ventilasjonsluft. Batteriene utføres med heteflater av heltrukne aluminiumsrør innvalset i endegavler.

For transport av våtluft fra maskinen monteres 2 propellervifter av ny konstruksjon. For ytterligere å utnytte gjenværende varme i våtluft tenkes installert dysestokker med forstøvningsdyser i en scrubber. Ved hjelp av dette arrangement kan temperaturen på bakvannet eller brettvannet heves, og derved lettes avvanningen over viren.

Damp- og kondensatanlegget for den nye papirmaskinen ofres stor oppmerksomhet slik at mest mulig av dampens varme blir utnyttet. Vi tar sikte på en god varmeøkonomi for denne maskin.

De elektriske anlegg får sin omhyggelige del av planleggingen. En høyspentkabel fører 6 kV spenning

fra nuværende høyspentrom ut til nye trafoer ved den nye papirmaskin. Her blir spenningen transformert ned til 220 Volt, og denne fordeles til de enkelte kurser. For de større sleperingsmotorer direkte fra sikringsstativ til det sted hvor den enkelte motor er plassert. De mindre motorer vil få sine sikringer og kontaktorer plassert i sentralt beliggende kontaktorrom.

Rullmaskinen er allerede i bestilling hos Jagenberg-Werke A.G. i Tyskland, og det blir denne gang en ny type rullmaskin etter nyeste konstruksjon. Maskinen får egen likestrømsmotor matet fra transduktorstyrte likerettere.

Etter rullmaskinen vil det bli montert en pakkemaskin og en spesiell papirrullheis for transport av ruller ned til kjelleren. Derfra går de ut til papirlageret.

Separat oppløser for utskudd fra papirmaskinen og rims fra rullmaskinen blir også montert.

De bygningsmessige arbeider er under planlegging. Vi har imidlertid allerede utført inngående grunnundersøkelser, og grunnen er funnet å være ganske god, forholdene på Ranheim tatt i betraktning.

Utgravingen av tomten regnes med å ta noen uker, og vi kommer i gang med reising av bygget umiddelbart etter entreprenørenes fellesferie i år. Råbygget forutsettes å være ferdig innen knapt et år, og montasjen av maskinen med alle tilhørende detaljer ventes avsluttet i løpet av året 1966. Ordinær drift av maskinen tenkes igangsatt på nyttår 1967.

Papirmaskinen konstrueres for en maks. hastighet lik 500 m/min og for en maks. produksjon lik 120 t/døgn eller 35.000 tonn pr. år. Samme kvantum produserte vi på våre samtlige fem i drift værende papirmaskiner i 1964.

I første omgang legges den nye papirmaskins produksjon ut for ca. 60 t/døgn, med en maskinhastighet på 50—250 m/min avhengig av gramvekten. Ved utbygging til full kapasitet blir maskinhastigheten 90—450 m/min.

For å nå dette mål må maskinsalen utvides vestover, tørkepartiet må og-

så utvides, foruten at flytskjemaet og de elektriske anlegg må forsterkes. Vire- og pressparti er imidlertid utbygget for full kapasitet med en gang.

Prosjektet er kalkulert til 22,6 mill. kroner i første byggetrinn. Heri er dog medregnet de enheter som er ut-

bygget for full kapasitet med en gang.

Med den beliggenhet den nye maskinsal får — hovedfasade mot syd og riksvei 50 — burde den bli en pen tilvekst til det allerede bestående harmoniske fabrikkianlegg vi har.

Ranheim, 4 mai 1965

Harry Roger Olaussen

HANDBALL

Bedriftsidrettslaget Ranheim Kraft prøver i disse dager å bygge opp et handballag for herrer.

Tanken var at man i løpet av sommeren skulle trene opp laget. Til høsten skal så laget meldes på til innendørsserien i bedriftshandball. Disse kampene spilles i Nidarøhallen og Rosenborghallen.

Bedriftsfotball er tydeligvis meget populært, og det kan nevnes at det i disse seriene deltar 60—70 lag. Det skulle da være rart om ikke Ranheim Papirfabrik med så mange ansatte skulle være i stand til å stable et handballag på bena. Som fullt lag regner man 7 utespillere og 3 utskiftere. En forespørsel på hvor mange som var interessert i å bli med resulterte i en liste med 22 mann. Dermed skulle man tro man var sikret idet man måtte ha lov til å regne med at i alle fall 14—15 stk. hadde anledning til å møte til trening. Men dessverre er oppslutningen om treningen elendig.

Ranheim Idrettslag har velvilligst stilt sin handballbane til disposisjon hver onsdag kl. 18.30. Garderobe og bad har man ved bedriften. Man skal således ikke klage over treningsmulighetene. Det kan i denne forbindelse nevnes at et fåtall av lagene i byen kan oppvise slike muligheter. De fleste av lagene der stiller opp til kamp uten noen særlig trening.

Det skulle da være innlysende at Ranheim Kraft kunne hevde seg godt blant disse hvis de interesserte sluttet opp om treningen. Trening må til, og ingen settes opp til kamp uten. Med hensyn til innendørstreningen, som starter opp utpå høsten, skulle man tro at noen hver ville ha godt av litt mosjon gjennom vinterhalvåret.

Mine herrer! La oss derfor slutte opp om disse treningskveldene og vise lagene fra Trondheim at Ranheim må regnes med.

Ranheim Kraft.

85 år:	
Ole Skogan	2/9 - 65
75 år:	
Haakon Krognes	7/7 - 65
70 år:	
Johan Dybvad	8/7 - 65
Ludvik Lyng	8/8 - 65
60 år:	
Oskar Stene	4/7 - 65
Gunnar Bakheim	27/8 - 65
50 år:	
Peder Lauritzen	11/7 - 65
Karl Løvli	17/8 - 65
Per Olsen	26/8 - 65

APRILDAGENE 1940

SLIK DE OPPLEVET DEM

Og så kom krigen — som lyn, om ikke fra klar himmel, så fra uværsskyer som vi lite hadde aktet på.

En av hjemmefrontens ledere, dr. philos H. O. Christophersen karakteriserer situasjonen slik:

«Vi var, utelukkende av egen skyld, det svakeste punkt i den kjede som mer eller mindre helhjertet langsomt ble smidd mot den truende fare. Vi trodde vi kunne sitte i treet og spille på munnharpe og overse rothuggerne som var på ferde på bakken.»

Hvorom allting er, det norske folk ble hin april morgen stillet overfor den oppgave — i løpet av no time — å innstille seg på krig, samle seg til motstand og gå til aksjon. Med angriperen, ikke bare innenfor landets grenser, men også etablert på viktige strategiske punkter, med hånd over depoter og flyplasser, og med fullstendig herredømme over luftrommet, må man si at kravene var store til dem som skulle søke å hindre at de omhyggelige utarbeidede planer ble gjennomført.

Under disse vanskelige forhold, med dårlige forbindelser og samband, ble det i høy grad den enkeltes muligheter, vilje og evne til å organisere og gjennomføre en aksjon som ble avgjørende. Hegra og Vinjesvingen er typiske eksempler på dette, men man kunne jo ikke vente at det skjulte seg en Holtermann eller Hannevig i enhver befalsuniform. At operasjonene helt og holdent måtte få defensiv karakter, gjorde ikke vanskelighetene mindre.

Den tyske plan gikk øyensynlig ut på en så fullstendig overrumpling at all stridsaktivitet skulle bli lammet. Selvfølgelig var ledelsen budd på alle eventualiteter, men de første soldater som ble landsatt, fikk faktisk utlevert en instruks som inneholdt 6 regler for takt og god tone «i det personlige samkvem med den norske befolkning». Det het i denne:

«Alle soldater må være seg bevisst at de ikke har betrådt fiendeland, men at troppene er rykket inn for å beskytte landet og dets innbyggere. Derfor: Iakttatt følgende!

- 1) Nordmennene har en utpreget nasjonalitetsfølelse. Dessuten føler det norske folk seg tett knyttet til de andre nordiske folk.
Altså: Unngå alt som kan støte den nasjonale æresfølelse.
- 2) Nordmannen er meget frihetselskende og selvbevisst. Han avviser enhver tvang og enhver underordning. Han liker ikke militær tukt og autoritet.
Altså: Få befalinger, ingen tilrop! Det fyller ham med motvilje og er uten virkning. Forklar og overbevis, saklig! Humoristisk tale når man lengst med. Unødig skarphet og formynderskap sårer hans selvfølelse.
- 3) Nordmannen er i sitt vesen (sammenlign med de frisiske bønder) innesluttet og tilbakeholdende, langsom til å tenke og handle, og dertil mistroisk mot fremmede.
Altså: Ikke noe hissig tempo. Ta det rolig.
- 4) Nordmannens heim er etter gammelgermansk oppfatning hellig. Gjestfrihet blir gjerne vist. Eienedom er umistelig. Hjemmet forblir ulåst. Tyveri nesten ukjent, og blir regnet for en stor skam.
Altså: Unnlatt ethvert uberettiget inngrep, også der hvor varene er fritt tilgjengelig. Små-tyverier og naskeri er under alle omstendigheter forbudt.
- 5) Nordmannen har ikke noe forstand på krig. Det sjøfarende og handlende folk har sympati for England, Det frykter Russland. For nasjonalsosialismens mål fins det med få unntagelser ingen forståelse.
Altså: Unngå politiske diskusjoner.
- 6) Nordmannen elsker en hjemlig,

behagelig tilværelse. Han kan vinnes ved vennlighet, ved små oppmerksomheter og ved å anerkjenne hans person.

Altså: Ingen påtrengende oppførsel, især overfor kvinner!»

Ganske vittig får en sl. Enkelte episoder senere tydet dog på at det også forelå instruksjoner med en noe avvikende tekst.

Den tyske kommandør, generalmajor von Falkenhorsts opprop var en passende blanding av lokketoner og trusler.

«..... Derfor har Tyskland besluttet å foregripe det engelske angrep og med sine maktmidler selv å overta beskyttelsen av det norske og det danske kongerikes nøytralitet og verne den så lenge krigen varer.

Det er ikke den tyske regjeringens hensikt å skaffe seg støttepunkt i kampen mot England, den har utelukkende det mål å hindre at Skandinavia blir slagmark for de engelske krigsutvidelser.

..... Disse overenskomster skal sikre at kongeriket består, at hæren og flåten opprettholdes, at det norske folks frihet aktes og at dette lands fremtidige uavhengighet fullt ut sikres.

Inntil disse forhandlinger er avsluttet, må det ventes at hæren og flåten har forståelse for dette, likeledes at folket og alle kommunale steder er fornuftige og viser god vilje, slik at de unnlater enhver passiv eller aktiv motstand. Den vil være uten nytte og bli brutt med alle maktmidler.».

Kommandanten i Trondheim, oberst Weiss kunngjorde at «den mobiliseringsordre som Oslo-regjeringen har offentliggjort gjennom kringkastingen, har ingen gyldighet for de områder som de tyske tropper har besatt. Den som etterkommer innkallingsordren eller gir en slik videre, er hjemfallen til straff, da dette kan bli betraktet som en aksjon rettet mot den tyske stridsmakt».

Vi kjenner hendingene 9. april—7. juni i store trekk, men det vil sikkert være av interesse å høre hvordan begivenhetene artet seg for den enkelte.

Fridthjov Brun var den gang fenrik i A.R.3. Da han tørnet ut tidlig om morgenen 9. april for å begi seg til Ila Jernstøperi hvor han arbeidet som praktikant, fikk han øye på krigsskipene som hadde ankret opp, og var straks klar over situasjonen. Han begav seg øyeblikkelig til regimentskontoret, hvor han i første omgang fikk i oppdrag å bringe rundt mobiliseringsordren. Da oppdraget var utført og uniformen kommet på, gikk turen til Øyanmoen, hvortil regimentets nestkommanderende, major Holtermann var blitt sendt for å forsøke å organisere mobilisering. Neste dag ble Brun beordret til Trondheim for å kontakte regimentssjefen. Tyskerne hadde øyensynlig ennå ikke regnet med alvorlig motstand, for Brun fikk uhindret passere den ene lastebilen etter den andre fullsatt med tyske soldater. Da han kom frem til Kongsgården, sto det en tysk vaktpost ved porten. Denne gjorde imidlertid ingen vanskeligheter, tvertom, han strammet seg opp og presenterte gevær. (Senere ble riktignok håndgrepene noe annerledes når våpnene ble presentert). Bruns ledsager, en soldat som også var i uniform og bevestet til tennene, ble stående igjen og praterte med posten.

Ved tilbakekomsten til leiren fant Brun denne forlatt. Noen sivile han traff, kunne fortelle at avdelingen hadde trukket seg tilbake til Hegra. Han drog dit og meldte seg igjen for majoren som han fant på festningen, og ble dennes adjutant.

13. april ble Brun sendt i spissen for en styrke på 20 mann opp til Flornes for å hindre tyskerne i å trenge frem til Meråker.

På et passende sted ble det anlagt stillinger, og en sperring ble laget ovenfor veien. Denne var arrangert slik at man ved å hugge over et rep, fikk det hele ned på veibanen. Jernbanen var under kontroll av en avdeling ved Hegra stasjon.

Det lyktes ikke å oppnå samband hverken med festningen eller styrken ved stasjonen. Dette var ikke avgjørende for å hindre fremrykning langs veien, hvor man hadde mulighet for å få tilstrekkelig forvarsel via fremskutte poster, men skulle det

bli nødvendig å foreta seg noe med jernbanen, måtte man naturligvis bli orientert fra Hegra.

Ut på dagen 15. april høres voldsom kanonade fra festningsområdet, og Brun drar på motorsyssel nedover for å orientere seg. Fra en høyde hvor han har god oversikt mot Hegra kan han iaktta angrepet mot festningen, og på jernbanelinjen rett under denne ser han et tog med soldater. I full fart kjører Brun tilbake til stillingen, hvor han treffer to ungdommer som er kommet ned fra fjellet og kan fortelle at de har sett en tysk skiløperavdeling på vei oppover Forradalen. Nærgående flyvirkosomhet over stillingen indikerte at tyskerne var klar over at det lå en styrke ved Flornes, som de nu tydelig planla å falle i ryggen. Brun trakk seg derfor oppover mot Gudå, hvor han besluttet seg til å avspore neste tog, som han regnet med måtte være det samme som han hadde iaktatt ved festningen. Han fikk tak i verk-tøy og gikk i gang med å skru løs skinnene, men i samme øyeblikk kommer toget og kjører forbi, direkte til Meråker. En buss blir rekvirert, og avdelingen kjører etter. I Meråker kontakter Brun forstmester Løchen, for å orientere seg angående en avdeling frivillige som det gikk rykter om at forstmesteren hadde samlet der oppe. Ryktet medførte dog ikke riktighet, og da det nu var kommet ca. 400 tyskere til Meråker og Kop-perå, besluttet Brun å føre sin avdeling på ski nordover. Det lyktes å skaffe tilstrekkelig utstyr, og 18. april fikk skiløperne kontakt med D.R.3 i Verdal. Her ble Brun beordret som troppsjef ved mitraljøseeskadronen som delvis kjempet sammen med engelske styrker. Brun tjenestegjorde i eskadronen frem til kapi-tulasjonen.

John Guldberg var fenrik i I.R.12 med møteplass Skjetlein Landbruks-skole. Da han innfant seg der, ble han mottatt av en offiser i galla-uniform (hensikten med festantrek- ket vites ikke), som ga de fremmøtte ordre om å dra hjem og avvente nærmere beskjed. Ordren var klar og grei, dog ikke for Guldberg som ikke

kunne forsone seg med tanken på å være uvirksom når landet var blitt angrepet. Han utførte første del av orden og søkte så kontakt med flere forbindelser innen det militære for om mulig å få oppgitt et sted hvor motstand ble organisert. Han fikk i første omgang i oppdrag av en kap-tein i I.R.12 å reise inn til Malvik og forsøke å opprette telefonsamband med I.R.13. Dette lyktes imidlertid ikke, og Guldberg besluttet så å reise til Støren, da han hadde hørt rykter om at det foregikk noe i Gauldalen. Sammen med Svend Olsson drog han sydover om morgenen 11. april. For å være sikker på å slippe forbi tyskerne, bilte de to over Strinda til Søberg og tok toget videre til Støren, hvor en del offiserer sydfra hadde kvarter. Guldberg ble prompte tatt i forvaring som mistenkelig person og ble sittende helt til kvelden, da det dukket opp en kjenning, en offiser i flyvåpnet, som fikk satt tingene på plass. Guldberg fikk øyeblikkelig i oppdrag å organisere vaktholdet, noe som ikke var så helt enkelt da det nu var blitt mørkt. På spørsmål om hvor postene befant seg, svarte sjefen for staben at han ikke ville ha noen spørsmål. (Kurz und militärisch.) I løpet av natten lyktes det å få over-sikt over situasjonen og over styrken som delvis bestod av uniformerte sol-dater og delvis av sivile med arm-bind. Etter 2 døgn, ble det gitt ordre om tilbaketrekning opp i Soknedalen. Etter at avdelingen, som nu utgjorde et kompani og hvor Guldberg var en av troppsjefene, hadde vært en tur til Kvikne, hvor det var etablert et depot, ble stillinger besatt ved Bjørset etter at broen og jernbanelinjen var blitt sprengt. Innen noe hendte, kom en ny ordre. Avdelingen ble trans-portert til Pynten, like nord for Ulsberg, hvor nye stillinger ble an-lagt. Etter vel et døgn innløp melding om at tyskerne rykket frem fra Tynset over Kvikne, og kompaniet ble i all hast forflyttet til Næver-dalen, hvor også andre norske styr-ker var plasert. Det ble foretatt bro-sprengning i stor stil, slik at den tyske fremrykning ble sinket adskil-lig. De norske stillingene var stadig utsatt for flyangrep, men innen an-

grepet langs veien kom, ble det på ny gitt ordre om tilbaketrekning, denne gang til Fagerhaug, hvor den videre transport skulle skje med lastebil til Oppdal. Kompaniet, som var utstyrt med ski, fulgte en gammel setervei til Fagerhaug. Avmarsjen ble øyensynlig hektisk. Det viste seg nemlig at en av troppene ikke hadde fått beskjed om tilbaketrekningen og ble om natten overrasket av en tysk patrulje. En del av mannskapet befant seg i teltene, men det lyktes allikevel alle å komme unna i mørket — delvis uten skotøy på bena, og frem til Fagerhaug kom de sannelig også, etter en meget slitsom marsj.

Kompaniet, som var sammensatt av alle våpen og frivillige uten opplæring, ble så beordret oppløst. Infanteristene skulle dog dra til Sunndalen. Guldberg hadde imidlertid mistet troen på at det ville bli skikk på forholdene i disse trakter og besluttet seg til å trekke nordover i håp om å få kontakt med norske styrker i Nord-Trøndelag. Til å begynne med gikk ferden på ski, men fra Løkken ble det transport med bane og buss til Trondheim. Guldberg var bare sammen med en kamerat på ferden og slapp uten vanskelighet gjennom tysk kontroll. Var man flere i følge, ble tyskerne mistenksomme, og turen gikk til fangeleir.

Pengene hadde tatt slutt, men det lyktes Guldberg å tuske til seg det nødvendige av sivile plagg før han startet. Sivildelingen var meget hjelpsom. Det vanket gratis måltider, og på Orkanger ble Guldberg uten videre ekvipert av en kjøpmann han kjente.

Vel hjemme var det å planlegge turen videre. Det var nu naturligvis ikke så enkelt å komme frem. Akkurat da han sto klar til å dra av gårde, kom kapitulasjonen.

Senere ble det tjeneste i hjemme-styrkene hvor Guldberg var område-sjef frem til frigjøringen, men det er en annen historie.

Sven Olsson, som var sersjant i I.R.12, hadde nøyaktig de samme problemer som Guldberg, så det var naturlig at disse to slo følge på turen

sydover. Olsson virket øyensynlig mere tillitvekkende enn Guldberg, for han ble øyeblikkelig akseptert av staben på Støren og sendt sammen med en del andre i bil til en samlingsplass i Gauldalen, (uten å ane at Guldberg ikke var persona grata i de militære kretser). Her var det lagret en del utstyr og våpen, slik at de fleste kunne få uniform og bli (om enn mangelfullt) bevestet. En kaptein som befant seg på stedet, fikk i løpet av dagen tilstrekkelig folk til å sette opp et kompani, og transport ble ordnet med ekstra-tog fra Røros, som umiddelbart returnerte med styrken. Kompaniet ble innkvartert i Bergstaden og benyttet tiden til å supplere ammunisjonsbeholdningen ved å lade opp geværpatroner med utstyr som skytterlaget stilte til disposisjon. Etter 3—4 døgn ble avdelingen forflyttet til Glåmos som ble ansett som en mere hensiktsmessig posisjon. Like etter innløp melding om at tyskerne var på vei mot Røros, og hele styrken ble kjørt ned til Os for å ta imot fienden der. Den tyske fremrykning stoppet imidlertid opp lengere syd, og kompaniet ble trukket tilbake til forlegningen på Glåmos, hvor det ble liggende til begivenhetene hadde utviklet seg slik at stedet hadde mistet sin strategiske betydning. Avdelingen ble oppløst og mannskapene dimittert. Olsson dro da med 6—7 andre på ski til Selbu. Her holdt en frivillig svensk kaptein på å organisere styrker for å stoppe tyskerne ved Garberg bro. Også her medførte den videre utvikling av stridshandlingene at planen ble oppgitt, noen døgn etter at Olsson kom til stede. Han satte nu kursen mot Ranheim og kom frem over Øvre Jervan like før kapitulasjonen var et faktum.

Ivar Guldberg var sambandsmann i 5. hjulryttereskadron og skulle 9. april møte på Rinnleiret til nøytralitetsvakt. Da han gikk hjemmefra om morgenen ante han intet om det som hadde hendt i nattens løp. Dette fikk han først rede på da han på stasjonen møtte Johan Rian som var meget forbauset over at Guldberg allerede var på vei for å melde seg

til tjeneste. Det måtte være med nokså rare følelser Guldberg konstaterte at han hadde tatt avskjed med familien under forutsetning av å komme hjem på perm, kanskje allerede til helgen, mens han i virkeligheten drog i krig med mulighet for at det ikke ble noe gjensyn i det hele tatt.

Så tidlig på dagen oppsto det ingen hindringer for transporten, og troppe-toget nådde bestemmelsesstedet i rute. En av karene hadde feiret begivenheten så grundig at det bar rett i arresten ved ankomsten til Levanger, noe som ble skjebnesvangert for ham. Han slapp ikke tidsnok ut til å bli med i egen avdeling og havnet i motormitraljoseeskadronen. Da denne senere kom i kamp i Verdal, var han den første som falt i trefningen.

På Rinnleiret gikk eskadronsjefen straks igang med å sette opp avdelingen og sørge for utdeling av våpen og utstyr. Tyske fly kretset over plassen og ble beskutt med mitraljører, men besvarte merkelig nok ikke ilden. Situasjonen var usikker og i høy grad uklar, noe som kom til uttrykk ved at den utdelte ammunisjon ble innsamlet like etter. Fra divisjonskommandoen innlöp høyst forskjellige ordrer. 10. april lød dagsbefalingen kl. 10.00: «Mobiliseringsforberedelse stoppes. Fremmøtte folk og hester sendes foreløbig hjem. Der må under ingen omstendigheter opptas kamp med tyske tropper på land eller i luften. Øvelsene på Rinnleiret foregår foreløbig uforandret etter tidligere program.»

Kl. 00.30 11. april kunngjorde divisjonskommandoen at landet var i krig med Tyskland.

Mannskapene ble øyeblikkelig purret ut, ammunisjonen utlevert på ny sammen med stomp og smør. Avdelingen kjørte til Verdal, hvor det ble gått i gang med graving av skyttergraver og forberedelser til sprenging av begge broer. Stillingene på Verdalsøra ble oppgitt etter et døgn, da det innlöp melding om landsetting av tyske tropper lenger nord i fjorden. Etter en meget slitsom tur på veier i oppløsning, kom avdelingen sent på kvelden frem til Binde, hvor

den ble forlagt. Det ble nu opprettet stillinger, anlagt veisperringer, dreivet skyteøvelser, slipt bajonetter og i det hele tatt arbeidet på å sette styrken i best mulig beredskap. Syklene ble byttet ut med ski og patruljer ble til stadig sendt ut for å rekognosere.

Etter at mitraljoseeskadronen hadde måttet trekke seg ut av Verdal, ble hjulrytterne dirigert nordover, men returnerte senere til Binde. Kon-takten med tyskerne innskrenket seg til luftbårne hilsener, og enkelte sammenstøt mellom patruljer.

Guldberg, som delvis fungerte som motorsykelordonnans og delvis som post, oppholdt seg som sikringspost ytterst på venstre fløy sammen med en sersjant natten til 24. april. Plutselig ser han to mann komme mot seg. Det var umulig å avgjøre hva slags soldater det dreiet seg om. Han skyter varselskudd, og vel var det, for da skuddet falt ble det ropt: «english, english». Noe senere kommer det på ny en soldat gående. Han ble sluppet så langt frem som det var tilrådelig før han ble anropt. Denne gang viste det seg å være en nordmann i de frivilliges uniform fra Finlandskrigene. Man må si at disse soldatene hadde hellet med seg. Tysk angrep var ventet hvert øyeblikk og de kunne ha truffet på karer som hadde vært adskillig løsere på avtrekkeren. Det ble fortalt at en av soldatene på en patruljerende dobbelpost anropte kameraten da de etter å ha gått i motsatt retning, igjen kom mot hverandre, så nervene var i høyspenn både her og der.

Om morgenen ble det gitt ordre til posten på fløyen om å returnere til avdelingen, og de to drog avgårde. Like før de nådde frem, så de på avstand en hestekjører som hadde kurs sydover, noe som var nokså påfallende, da en vanlig bonde neppe ville sette kurs rett mot de tyske linjer. Ikke lenge etter spilte de tyske bombekastere opp og angrepet satte inn på bred front. Tyskerne som vanligvis nødig gikk utenfor veien, var delvis styrt med truger og tok seg raskt frem. De ble møtt med mitraljøseld som gjorde sterkt innhugg i første angrepsbølge, som ble sluppet

langt frem før den ble tatt under ild.

Kampen fortsatte til det kom ordre fra brigadesjefen om tilbaketrekning. Det ble sendt ut ordonnanser for å varsle mannskapene ute i stillingene. På grunn av menneskelig svikt, kom meldingen ikke frem til en av stillingene i sentrum, hvor mannskapene ble liggende igjen som en fremskutt post etter tilbaketrekning på begge fløyer. Da de omsider fikk beskjed om retretten, var situasjonen blitt prekær, men en fenrik tok maskingeværet og brukte det som håndvåpen og holdt tyskerne fra livet mens han trakk seg bakover, og det lyktes samtlige å komme tilbake til avdelingen.

Eskadronen ble trukket tilbake ca. 1 km og ble liggende der 2—3 døgn, til den ble avløst av I.R.14. Avdelingen ble så forflyttet til Snåsa, hvorfra den ble dirigert til forskjellige steder etter hvert som kamphandlingene gjorde det nødvendig.

En gang kom det melding om at tyske fallskjermjegere var sluppet ned mellom Snåsa og grensen, og en del av eskadronen ble sendt avgårde for å ta seg av dem, men de fant ingen. Det siste oppdraget eskadronen fikk, var å besette stillinger ved Jørstad bro og underminere denne.

Mens avdelingen oppholdt seg der, kom kapitulasjonen.

C. B. Olberg tilhørte ingeniørvåpenet og var ansatt i en Oslo-bedrift. Han drog tidlig på formiddagen avgårde med buss til Hønefoss og kom vel frem til sitt møtested, Hvalsmoen. Her var situasjonen til å begynne med temmelig uklar, men en ung løytnant tok initiativet og fikk igang utlevering av effekter.

Dagen etter begynte det å bli mere system i sakene. Det kom ordre om oppsetting av to sambands- og ett pionerkompani. Resten av de fremmøtte ble dimittert. Da Olberg tilhørte brokompaniet, måtte han innlevere stasen igjen. Sammen med en kamerat fra landvernet i I.R.6 som han traff i Hønefoss, drog han avgårde til en av landvernkompaniets samlingsplasser og ble utstyrt der. Da avdelingen var blitt oppsatt, ble det meldt at det trengtes 6 mann til

et spesialoppdrag. Oppdraget viste seg å bestå i å hente og holde vakt over to tyske flyvere som hadde nødlandet. Nu var jo ikke Olberg dradd ut for å tjenestegjøre som fangevokter, og etter et par dager søkte han om å bli overført til annen virksomhet. Søknaden ble innvilget og han fikk beskjed om å dra til hovedkvarteret på Fagernes, hvor han ble satt inn i en skipatrolje. Patruljen ble samme dag sendt til Bagn i Sør Aurdal, hvor den fikk i oppdrag å stanse tyskerne som var på vei oppover dalen. Utstyrt med 1 boks fiskeboller, en pakke kjeks og 17 kg dynamitt samt knallperler og lunte, tok patruljen stilling på en kolle som lå ypperlig til for aksjonen. Uten telt eller soveposer ble det en temmelig hustrig jobb å ligge der oppe. Neste dag ut på ettermiddagen kom så den tyske kolonnen, som bestod av busser og stridsvogner med to motorsykler i spissen. Like før angriperne kom frem til kollen, ble de tatt under ild av en mitraljose på den andre side av veien, så det ble ikke bruk for de ferdiglagede «bombene». Kolonnen stoppet naturligvis momentant og soldatene spredte seg i terrenget. De besvarte ilden med granatkastere og ryddet terrenget ved å skyte 7 gårder i brann. Patruljen sendte melding til nærmeste kommandoplass, og fikk som nytt oppdrag å foreta rekognosering. Det ble konstatert at en tysk tropp hadde tatt inn på en gård, og melding avgitt. De norske styrker gikk til angrep og tilintetgjorde troppen på 3 mann nær som ble tatt til fange. Fangene spurte senere hvorfor de norske soldatene skjøt på tyskerne all den stund de var kommet for å hjelpe nordmennene mot engelskmennene.

Tyskerne hadde etter hvert spredt seg over det meget store skogsområdet, noe man kunne konstatere av signalrakettene som lyste opp i mørket.

Det verste ved denne tjeneste var usikkerheten. En visste aldri hvor en kunne tørne mot tyskerne, som var sterkere bevapnet enn nordmennene og hadde en fenomenal kondisjon.

Olberg ble etter utført oppdrag til

sendt til Løken skole nord for Fagernes. Tyske bombefly viste stor interesse for stedet og bombet lastebiler og annet utstyr. Da man måtte regne med slipp av fallskjermssoldater, ble en del mannskaper purret om natten. To og to ble sendt ut i terrenget for å rekognosere uten dog å oppdage noe mistenkelig.

Så bar det igjen ned til Bagn, og i dagene fremover ble det stadig patruljevirkksomhet. På en av turene ble det observert at restene av den tyske styrken, ca. 140 mann, trakk seg tilbake sydoover.

Da det kom melding om at tyskerne rykket frem over Tonsåsen, som ligger en snau mil øst for Bagn, ble de norske avdelinger trukket opp til Fagernes. Tyskerne hadde nå fått frem artilleri til Leira, noen km syd for stasjonsbyen, og behersket området fullstendig.

De norske styrkene ble etter hvert oppløst, og Olberg og 5 kamerater som hadde hørt rykter om at det skulle være norske avdelinger i Østre Slidre, drog avgårde over fjellet. Han fikk kontakt med nordmennene 1. mai, men her ble det beordret innlevering av utstyret, hvorfor Olberg fortsatte mot Vestre Gausdal. Ved Beitostølen møtte han folk som hadde vært med i Gausdal og som kunne fortelle at all motstand var slutt der. Så var det bare å få tak i sivile klær og vende nesene mot Fagernes igjen. Her gjenså Olberg flere av sine kamerater som fanger. Selv slapp han heldig gjennom de hyppige visitasjoner, og greide sogar å haikede med en tysk lastebil til Hønefoss, og kom så tilbake til Oslo 5. mai. Da han meldte seg tilbake på bedriften hvor han var ansatt, fikk han beskjed om at han var permittert uten lønn, foreløbig i 14 dager. Han hadde jo da vært borte fra jobben nesten en hel måned og hadde kanskje ikke engang sendt skriftlig søknad om tillatelse til å bevilge seg en slik ekstrasferie.

Under resten av krigen tjenestegjorde så Olberg i milorg.

Om kampene i Bagn heter det i Willy Brandts bok «Krigen i Norge»: «Ved Bagn tilføyde 4. brigade tyskerne et følelig nederlag. En tysk bataljon ble knust og 150 mann tatt

til fange». I N.A.F.'s veibok finner vi (uten kildeangivelse): «Kampene i Bagn i 1940 var formodentlig de hardeste i Sør-Norge. Tyskerne angrep 18. og 19. april med to bataljoner understøttet av stridsvogner, måtte oppgi angrepet og retirerte helt til Hønefoss. Retretten ble påskyndet av en norsk skiløperpatrulje som opererte langt bak fiendens linjer. En tysk bilkolonne ble stående igjen og nordmennene tok adskillig krigsbytte.»

Vi har fått et godt inntrykk av de vanskeligheter som fra første øyeblikk møtte dem som drog ut for å delta i forsvaret av vårt land. Men det var enkelte som unngikk disse spesielle startproblemer, og det var de som var inne på nøytralitetsvakt den 9. april og dermed var klar til aksjon da angrepet kom. La oss følge noen av dem som tilhørte denne gruppe.

Ole Kirkvold tilhørte kystartilleriet og gjorde tjeneste som hornblåser på Brettingen fort som er det ytterste av Agdenes befestningsverker. Om kvelden 8. april fikk han ordre om ikke å ta av seg uniformen når han gikk til køys, og skjønte da at noe var i gjære. Ved midnattstid ble han purret og beordret til å blåse alarm, hvorefter han ble avgitt som ordonnans for majoren.

Kirkvolds første oppgave ble å bringe ordre ut til kanonbetjeningen om at kanonene skulle gjøres skuddklare med brisantgranater, hvilket betød at det ikke skulle skytes varsel-skudd, men åpnes ild direkte mot målet. Da så krysseren «Admiral von Hipper» fulgt av 4 jagere i stor fart stevnet inn fjorden ved 3-tiden, ble skipene øyeblikkelig tatt under ild, men tyskerne var meget heldige da de kvitterte, idet den første salven ødela lysanlegget. Skipene la ut røkteppe samtidig som de blendet batteriene med lyskasterne. Nordmennene skjøt derfor fullstendig i blinde og fartøyene slapp igjennom. Senere ble riktignok en av jagerne alvorlig skadet da den ble beskutt mens den land-satte tropper på vestsiden av fjorden. Tyskerne satte inn en avdeling på ca. 500 mann for å ta fortene fra

landsiden. Støttet av bombefly og ild fra krigsskipene ble operasjonen gjennomført ganske raskt, og ved 15-tiden kapitulerte Agdenes.

Da tyskerne hadde overtatt fortet, ble det kommandert oppstilling på festningsplassen som nu var kranset med mitraljører og maskingevær. En tysk offiser kom frem og talte til de beseirede. Han spurte om de norske soldatene var villig til å kjempe ved tyskernes side og fikk samstemmig nei til svar. Vel, så måtte de gå i fangenskap. Det gjorde et sterkt inntrykk på Kirkvold at en av de norske offiserene så gikk frem og holdt en dristig og kraftig tale til sine soldater.

Fangenskapet varte forøvrig ikke så lenge. Etter 5—6 dager fikk mannskapene reise hjem.

I Nord-Norge hadde 1. bataljon av I.R.12 (Trønderbataljonen) vært inne på nøytralitetsvakt siden 5. januar og gjennomgått trening i vinterkrig. Avdelingen befant seg i Elvenes i Sør-Varanger og sto akkurat foran dimittering da landet ble angrepet. Den 16. april ble bataljonen transportert til Sjøvegen i Salangen med hurtigruten under engelsk eskorte. Herfra gikk turen på ski over til Gratangen.

Kaare Kvam var en av de ni Ranheimskarene som tilhørte bataljonen, og det han husker best er naturligvis kampen ved Gratangen, hvor avdelingen ble sterkt desimert. Etter å ha operert oppe i fjellet i flere døgn, ble styrkene trukket ned i Gratangen 24. april om ettermiddagen da været lettet noe. Det ble anlagt stillinger, hvoretter mannskapene, som var helt utkjørt og gjennomvåte, ble innkvartert på gårder i nærheten. Det ble satt ut vaktposter i selve kvarteret, men ikke organisert andre sikrings tiltak. Det var forutsetningen at stillingene skulle bemannes igjen ved 4—5-tiden. Ved 3-tiden gikk imidlertid tyskerne til stormangrep på forlegningen. Nordmennene, som naturligvis sov fast, ble vekket av en infernalsk ildgivning. Det braket løs fra bombekastere, mitraljører, maskingevær og maskinpistoler. Bataljonen ble tilføyd store tap. Det falt

den dagen 34 mann hvorav 3 kompanisjefer, og mange ble såret. Sigmund Jakobsen var blant de falne og Johan Darell ble hardt såret. Da det litt senere satte inn med tett snedrev, fikk trønderne en sjanse til å komme seg ut av fellen og ut i terrenget.

Den fullstendig opprevne avdelingen samlet seg etter hvert i et dal-søkk, hvor mulighetene for forsvar var forholdsvis gode. Kampen varte hele dagen. Neste morgen trakk avdelingen over fjellet til Rød, hvor den ble reorganisert og innkvartert. Etter noen dager på dette sted, hvor befolkningen viste en enestående hjelpsomhet, ble bataljonen på ny satt inn i kampene.

Ved en annen anledning gikk det også meget varmt for seg. Kvam og en kamerat var ute på rekognosering, da stedet de befant seg på plutselig ble lagt under bombekasterild. Karene kastet seg ned og søkte dekning i en grop, mens granatene slo ned på alle kanter og grov opp store krater. Kvam hadde hørt at det sjelden blir to treff på samme sted, og de to tok derfor en stund etter sjansen på å styrte ned i nærmeste bombekrater. Da skytingen stilnet av og karene krøp frem, fikk de se at den gropen de først hadde ligget i, hadde fått en fulltreffer.

Johan Saksvik gir denne skildring av en av de mange nervepirrende opplevelser han hadde:

«Jeg er blitt bedt om å fortelle om det som gjorde mest inntrykk på meg under krigen.

Inntrykkene er blitt mange, både hyggelige, mindre hyggelige og uhyggelige. Redaktøren ville ha et av de uhyggelige, og dette hendte et sted i Nord-Norge pinseaften 1940.

Vi, et lag på 8 mann, skulle innta en stilling i en fjellskråning. Tyskerne var nesten ferdig til å trekke seg tilbake fra denne dalen og det var ca. 1 km til nærmeste tysker, så vi regnet med at oppdraget var helt ufarlig. Litt uforsiktig med å holde oss skjult var vi kanskje, da vi regnet med at geværskudd på denne avstand var ganske ufarlig.

Jeg var en av de to som lå i stilling

fra kl. 20.00—22.00 og etter avløsningen krøp jeg inn i et 4-dukstelt som skulle romme 6 mann. Det var trangt om plassen, så vi måtte sette de effekter som vi ikke hadde øyeblikkelig bruk for i snøen utenfor. Spise måtte vi når anledning gas og tenkte det skulle smake med aftens nu, (stomp, margarin og smeltet snø) før jeg flettet meg ned blant gutter og geværer for å hvile litt.

Plutselig hørtes tre smell fra dalen, og at det var tungt skyts var ikke til å ta feil av. Det var fienden som skulle kvitte seg med noe ammunisjon til en maskinkanon for retretten. Den første granaten eksploderte rett over teltet vårt, de andre to langt over og bak oss, så vi trøstet oss med at det var ikke vi som var skyteskive denne gang.

Det ble noen minutters stillhet, men så braket det løs med en salutt som ikke en gang Kongen er funnet verdig til. Hvor lenge dette varte skal være usagt, men at tiden var lang er sikkert, og teltet ble redusert til bare noen filler over oss der vi lå flate som flyndrer i og under snøen.

Vi var helt utkjørt og lamslått, luft var jo plutselig blitt mangelvare, og vi tenkte: «21 år og slik ble livet».

Alt har jo en ende og det hadde denne natten også, og da det kom folk for å hjelpe til med våre levninger, ble det stor forbauselse da vi alle var i ganske fin form og ingen var skadet. Rundt et miserabelt telt fantes ikke snø igjen, men bare krater og kruttslam, og da status ble gjort opp viste det seg at en mann hadde fått en splint gjennom bukselåret, og min bordkniv som hang på teltstangen over våre hoder, hadde mistet litt av stålet.»

Da kapitulasjonen kom, opererte bataljonen i grensetraktene ved Bjørnfjell. Avdelingen ble straks trukket ned mot sjøen, hvor skøyter lå klar for transport mot de hjemlige trakter. I Harstad overtok D/S «Flinmarken» den videre transport. Den første kontakt med tyskerne etter kampens opphør fikk man i Rørvik. I Trondheim sto den tyske mottagelseskomiteen klar, og hele bataljonen ble stuert inn i jernbanevogner, hvorefter det bar østover. Det var med

blandede følelser Ranheimsgutta så igjen hjemstedet uten å vite når de skulle få komme dit.

Det gikk rykter om både det ene og det andre som nu ventet dem. Ferden stanset i Hegra, hvor det ble ordnet med innkvartering. Det hele utviklet seg bedre enn ventet, allerede neste dag begynte frigivelsen etter at de nødvendige formaliteter var ordnet, og så endelig hjem!

De som var så langt utenfor landets grenser at de var avskåret fra å møte frem da fedrelandet kalte, søkte andre muligheter for å gjøre en innsats. Vi lar *Guttorm Lyngvær* tre frem som representant for denne gruppe.

Lyngvær var donkeymann ombord i D/S «Setius» av Bergen, som 9. april lå og bunkret i Blyth i England. Situasjonen var såvidt uklar at båten ble holdt tilbake en måneds tid, og mannskapet måtte stort sett holde seg ombord. Da skipet så ble frigitt, anløp det forskjellige havner i Frankrike og forlot Le Havre samme dag som tyskerne rykket inn her. Evakueringen over kanalen var da i full gang. Ved tilbakekomsten til England, lot Lyngvær seg hverve i den engelske hær. Da de norske styrker ble opprettet, ble han overført til disse og sendt til treningsleir i Skottland. I begynnelsen var det hovedsaklig franskmenn som sto for opplæringen, men etter hvert ble det stadig flere norske offiserer som kom over og meldte seg til tjeneste. Treningsprogrammet var hardt, men for intet å regne mot det som foregikk i commandoleirene, hvor mannskapene ble tatt inn for ekstra trimming i 2—3 uker et par ganger i året. Her var øvelsene nifse og tempoet høyt oppdrevet. Det var overhodet ikke tillatt å bevege seg uten-dørs uten i løp. Vanligvis tok karene av 5—6 kg under et slikt opphold.

Hver dag måtte de løpe ca. 3 km før frokost, og alle skyteøvelser foregikk med skarp ammunisjon. Skulle det f.eks. trenes i åling gjennom gjørme og elendighet, ble terrenget lagt under mitraljøsleid i såpass lav høyde at det lønnet seg å holde rum-pen nede. Mitraljøsene var naturlig-

vis innregulert nøyaktig på forhånd, men ved et tilfelle hadde en av dem gravet seg ned og to mann ble såret. Ved hjelp av en signalrakett fikk man stoppet ilden før større skade ble anrettet. Mitralsjøsens sikteretning ble justert, og så var det på'n igjen. Det var forevrig godkjent en dødelighetsprosent på 14 for øvelser av denne art.

Innimellom kom soldatene ut på vaktoppdrag både i og utenfor England. Lyngvær var en gang vakt utenfor Norway House en måneds tid uten å ane at en tante og onkel av ham oppholdt seg der. Det fikk han først rede på etter hjemkomsten. Tjenesten innbefattet også vakthold på Jan Mayen.

Like før invasjonen ble det gjennomført en større manøver, hvor Kong Haakon deltok aktivt og blant annet fulgte styrkene under en nattlig marsj over fjellet.

Den idelige treningen resulterte naturligvis i en ypperlig form og stor teknisk dyktighet, og Lyngvær var skuffet over at han ikke fikk prøvd sine ferdigheter på oppdrag utenfor Storbritannia.

Etter kapitulasjonen ble Lyngvær sendt til Nord-Norge på vaktoppdrag av forskjellig art. Han kom til Tromsø 28. mai 1945 og tjenestegjorde på forskjellige steder året ut. Da han kom til Trondheim, forsøkte han forgjeves å skaffe hus til seg og sin skotske kone som ennå befant seg på den andre siden av Nordsjøen. En dag møtte han på gaten generalmajor Holtermann som øyeblikkelig kjente Lyngvær igjen fra Skottlandstiden og forhørte seg om hvordan det sto til. Da han fikk kjennskap til Lyngværs problem, erklærte han at den saken skulle han ordne. I løpet av noen timer var leilighet skaffet og grunnen lagt for overgang til normal tilværelse og familieliv etter over 5 år som soldat.

Da Syd-Norge kapitulerte i de første dager av mai, ble det med de svenske myndigheter tatt opp muligheten for transit gjennom landet til den frie del av Norge. I dagene som fulgte var det adskillige av de tidligere soldater som passerte grensen

og ble internert. Det trakk ut før svenskene ga tillatelse til gjennomreise, og etter hvert som tiden gikk, måtte stedet for reorganisering av styrkene flyttes lengere og lengere nord. Da formalitetene så var i orden i slutten av måneden, gikk ferden helt opp til Nyborgmoen innerst i Varangerfjorden. En del sivile fulgte i soldatenes spor, og det var ikke så få Ranheims-gutter som gjorde turen dit opp. Innen storparten av dem som var samlet der ble sendt videre, kom så den endelige kapitulasjonen.

I årene som fulgte, gikk det en stadig strøm over grensen. Det kunne være mange grunner til at folk søkte over til nøytralt område. Noen håpet å komme videre til England, andre måtte flykte fordi jorden begynte å brenne under føttene på dem. Enkelte drog over rett og slett av eventyrlyst, og en del stakk av fordi de ble utskrevet til en eller annen form for innsats i tyskernes tjeneste. Enkelte spesialister kunne nok komme videre, men for de aller flestes vedkommende ble det skogs- og landbruksarbeide når de kom over. Etter hvert ble det ganske mange av dem, og på norsk hold ble det tenkt meget på om det ikke skulle være en mulighet for overgang til virksomhet som tjente fedrelandets interesser. I 1943 begynte det så smått med samling i såkalte helseleirer, hvor det ble drevet en del gymnastikk o. l., og ut på høsten ga de forhandlinger som hadde vært ført, til resultat at svenskene fant å kunne gå med på at det ble gått igang med utdanning av politifolk. Avtalen var at det skulle tas inn 50 mann ad gangen på 3 måneders kurs. Etter hvert som krigsbegivenhetene tillot lemping av nøytralitets-bestemmelsene, utviklet det hele seg så småningom til regulær militær opplæring, og ved frigjøringen tellet de såkalte polititropper 15.000 veltrenede og fullt utrustede soldater. Da tyskerne begynte å trekke seg ut av det nordligste Norge, var det ønskelig å få norske styrker overført til de befrie områder, og ved årsskiftet 1944/45 ble de første polititropper, som nu var blitt om-døpt til feltbataljoner, sendt inn i Finnmark.

1. feltbataljon startet fra Øver-torneå og hadde til oppgave å jevne transportvei over vidda frem til Kautokeino for å muliggjøre tilførsel av forsyninger. Bataljonen nådde målet etter vel 3 måneders slit i opp til 45 kuldegrader og hyppige snestormer, i kamp med vanskeligheter av mange slag. Etter endt oppdrag, gikk turen gjennom Sverige til Narvik.

2. feltbataljon ble fløyet til Kirkenes, hvor de enkelte kompaniene ble tildelt forskjellige oppgaver. 3. kompani fikk f.eks. i oppdrag å trenge frem til Porsangerfjorden. Da soldatene måtte bære utstyret selv, ble det ikke medtatt telt, og karene lå ute under hele turen som varte i ca. 3 måneder.

De aller fleste av feltbataljonene rykket inn i Norge først ved frigjøringen, og fikk hovedsakelig til oppgave å sørge for ro og orden og opprette vakthold over tyske soldater og nordmenn som hadde kvalifisert seg for opphold innenfor piggråden.

Sverre Holberg ble i 1944 innkalt til arbeidstjeneste, og gjorde da like godt svenske av seg. Han kom direkte inn i polititroppene og fikk sin trening i Bächehagen ved Falun. Da feltbataljonene ble opprettet, gikk hans avdeling inn i 1. bataljon, og Holberg ble altså med på turen til Kautokeino.

Holberg husker spesielt en episode under ferden, nemlig da de noen mil syd for Kautokeino fikk øye på et fly som de tok under ild i den sikre forvisning at det dreiet seg om en tysk maskin. Resultatet av skytingen var negativt — heldigvis, da det senere kom for en dag at det var Bernt Balchen som ved den anledning var på vingene.

Torbjørn Gjengstø likte heller ikke tysk utskrivning, og passerte grensen i 1943. Han kom også til å tjenestegjøre i 1. feltbataljon.

Gjengstø ble meget imponert over sameguttene på marsjen nordover. I treningsleiren gjorde de ikke så meget av seg, men da de kom i sitt rette element fikk de vise hva de dudde til. De øvrige ble helt avhengig av samene, som lærte dem hvordan

de skulle innrette seg for å klare seg under de vanskelige forhold som hersket.

Den største begivenheten var selv-sagt inntoget i Narvik 9. mai. Den tyske kommandanten sto på stasjonen klar til å overgi byen til norske myndigheter. At begeistringen over å se norske soldater var stor blant sivilbefolkningen sier seg selv. Det var jubel uten ende.

Henry Larsen tok seg over til Sverige høsten 1942, sammen med to kamerater, nærmest av eventyrlyst. Nisten som besto av tre spekesild måtte vare i tre dager. Under turen ble selskapet beskyttet flere ganger, men kom allikevel helskinnet frem til Storlien. Landsfiskalen ville sende gjestene tilbake, men disse mente at da kunne svenskene like godt skyte dem med en gang. Vel, det ble skogsarbeide og senere naturligvis treningsleir.

Larsen havnet i 3. kompani i 1. feltbataljon og var således med på turen fra Kirkenes til Porsangerfjorden.

Det Larsen husker best, er den fryktelige ulykken i nærheten av Karasjok hvor avdelingen gikk på en tankmine og 29 mann mistet livet. Larsen var 30 m unna og den første som kom frem og fikk se det grufulle synet.

Bataljonen nådde Porsangerfjorden 17. mai, og ble deretter transportert til Bardufoss, hvor den ble liggende 4–5 måneder opptatt med opprydding og vakthold. I september ble Larsen dimittert og kunne reise hjem.

Per Moen hadde planer om å komme seg til England, og rømte til Sverige i 1942. Sammen med den katolske pater Müller gikk han fra Selbu over til Storlien. Det ble naturligvis skogsarbeide istedenfor Englands-tur. Da utdannelsen av polititroppene tok til, kom han som de andre til treningsleir, og havnet i den bataljonen som inntok Trondheim. På turen mot den norske grense visste ingen hva som egentlig skulle foregå, og på Storlien ble toget stående ganske lenge uten at det kom

noen ordre. Plutselig blir det blåst til oppstilling, og med en rar følelse av spenning etterkommer gutta kommandoen: «Med ladning fyll magasin». Så starter det sterkt bevæpnede sikringslokomotivet, og troppetøget følger etter fra stasjon til stasjon etter hvert som «forposten» melder klar linje. Omsider ruller toget inn på Trondheim stasjon, hvor store menneskemasser utålmodig venter på å få gitt sin begeistring luft.

Bataljonen ble så sendt omkring på vaktoppdrag, blant annet til Surnadalen og Molde. En årle morgen skulle det foretas rassa i en tysk soldatleir. Ordren gikk ut på at tyskerne skulle være ute på plassen i løpet av 5 min. Det sier seg selv at begeistring blant de grønne ikke var overveldende, der de for rundt i underbuksa under kommandorop fra nordmennene, mens fotoapparatene kneppet. En av tyskerne grep en jernstang for å slå ned en av soldatene bakfra, men i siste øyeblikk fikk en annen gitt et advarende rop. Den som ble anfalt fikk vridt seg unna, så slaget ikke rammet hodet. Så opphisset var stemningen at vedkommende soldat grep pistolen og skjøt tyskeren ned.

I oktober ble Moen dimittert, og den vanskelige omstillingen til sivil liv begynte.

Albert Rundberg ble i 1943 innkalt til Misjonshotellet — gestapos hoved-

kvarter. «Gode naboer» hadde gitt tyskerne et vink om at Rundberg ikke var en så lojal borger som han burde være. Han hadde ulovlig radio og ellers vaner som ikke hørte med til god tone. Han slapp ut igjen etter å ha blitt forhørt, men da besøket ikke ga særlig mersmak, besluttet han å gardere seg mot gjentakelser ved å forsvinne. Over Ogdalen drog han mot grensen, og kom inn i et voldsomt uvær. Han nådde omsider frem, og etter at han hadde kommet til hektene igjen, gikk turen til en av treningsleirene. Der ble han ganske betenkt idet han ble vidne til fall-skjermhoppernes øvelser. De måtte blant annet hoppe med full oppakning fra lastebiler i god fart. Slike prøver måtte riktignok ikke Rundberg igjennom, men øvelsesprogrammet var hardt nok.

Rundbergs bataljon rykket inn i Oslo ved kapitulasjonen, og fikk blant annet være med på å ta imot Kongen.

Det er sikkert mange andre som har ting å berette fra hine hårde dager, men det har ikke vært vår forutsetning å få registrert alt stoff som måtte finnes, men å få et inntrykk av begivenhetene ut fra våre ansattes opplevelser. De som er tatt med er ikke plukket ut på noen som helst måte, men vi har mere tilfeldig henvendt oss til en del av dem vi fikk kjennskap til hadde vært med på en eller annen måte.

A. M.

OM MILITÆRSTØVLER

Sersjanten ga rekruttene en gymnastikktime samme dagen de hadde fått på seg uniform og effekter.

— På tå hev! brølte han og gransket geledet.

— På tå hev, sier jeg! gjentok han for siste mann i rekka.

— Je står på tå hev, je, inn støvla, svarte rekrutten.

LITT AV ET PROBLEM

«Vårt problem har vært å bygge opp en hær som kan skremme Sovjet, men ikke så sterk at den skremmer Luxembourg.»

Ordene er Willy Brandts, borgermester i Vest-Berlin.

Henry Larsen blant kamerater på vei nordover.

← På grensa mellom Finland og Norge. Reinskyss.

Den tyske kommandanten i Narvik overgir byen til norske myndigheter.

← På ski over Finnmarksvidda. Samepiker var sjarmerende treff i det ensformige soldatlivet.

Plakater med «Norge fritt» ble klistret på frontruter og synlige plasser kvelden 8. mai 1945.

Fra en treningsleir i Sverige

Engelske jagere passerer Munkholmen kort tid etter freden.

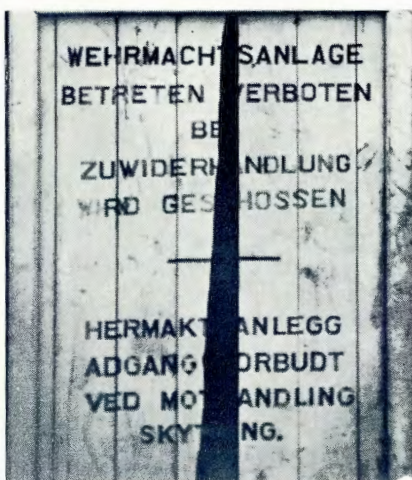
Johan Saksvik med flere på vei heim fra Sverige.

På kaia står bilene klare for å ta imot de engelske offiserer. Tyske sjåfører står og venter.

Et av «minnesmerkene» fra krigen. Utfor Grytbakkodden står restene av et avmagnetiseringsanlegg. Skip etter skip gikk i krigsåra i stadig ring foran denne «kaia».

Slike og lignende hyggelige plakater fantes overalt. Denne sto på losje Sagatuns gårds plass.

Vernerapport for 1. kv. 1965

For første gang på lang tid kan verneutvalget komme med en oppmuntrende kvartalsoppgave over bedriftsskader. Det er i løpet av 1. kvartal 1965 registrert 6 bedriftsulykker hvorav 5 førte til fravær en dag eller mere, med tilsammen 59 fraværsdager. I tillegg kommer 52 fraværsdager på grunn av skader i 4. kvartal 1964, slik at det totale skadefravær blir 111 dager.

Avdelingsvis fordelte skadene seg slik:

Cellulosefabr.:	2 sk. med 4 frav.dager
Hovedavd.:	0 » » 0 »
Etterbeh.avd.:	1 » » 5 »
Sekkefabr.:	0 » » 0 »
Salen:	1 » » 18 »
Mek. verkst.:	1 » » 14 »
Bygn.avd.:	0 » » 0 »
Transportavd.:	1 » » 18 »
	6 sk. med 59 frav.dager

Sammenlignet med tidligere år gir dette:

	Ant. sk.	Ant. frav.d.	Pr. skade
1. kv. 1960	19	345	18,2
1. » 1961	11	173	15,7
1. » 1962	6	142	23,7
1. » 1963	16	241	15,1
1. » 1964	19	308	16,2
1. » 1965	6	59	10,0

Skadeoversikten viser som tidligere at det er uhell det kan gjøres lite for å hindre, som er årsak til bedriftsskadene, noe man vil se av følgende oppstilling:

Skade nr. 1, 11/1-65.

Skadete kom under transport av en platt med papir (med såkalt heveapparat), — fikk venstre hel under platten og fikk hele tyngden av platten mellom hel og tåledd. Fravær: 5 dager. Ansatt: 1964.

Skade nr. 2, 14/1-65.

Skadete gled på matebordet foran barkemaskinen og forslø høyre lår.

Fravær: 0 dager. Ansatt: 1950.

Skade nr. 3, 16/1-65.

En mann skulle kjøre frem en platt med papir som var satt i to stabler. Stablene sto ustøtt og skadete skulle støtte dem. Under transporten falt løfteapparatet ned og skadete fikk høyre fot under et stag på apparatet, hvorved vristen kom i klemme.

Fravær: 18 dager. Ansatt: 1949.

Skade nr. 4, 21/1-65.

Skadete ble funnet i bevisstløs tilstand etter slag i hodet. Han kunne ikke selv gjøre rede for hva som hadde hendt.

Fravær: 14 dager. Ansatt: 1955.

Skade nr. 5, 9/3-65.

Under lossing av papir gled skadete på lasteplanet. Han tok for seg med venstre hånd som derved fikk et kraftig støt med etterfølgende smerter i venstre skulder.

Fravær: 18 dager (fortsatt fravær) Ansatt: 1945.

Skade nr. 6, 23/3-65.

Skadete forstuet ankelen ved gang i trapp på to trinn.

Fravær: 4 dager. Ansatt: 1916.

Vi har ved flere anledninger gitt uttrykk for at årets «mørke» måneder alltid er de styggeste ulykkesmånedene. Slik har det da også vært. 1. og 4. kvartal har hatt flest skader, og februar har toppet statistikken. Så får vi unntagelsen med februar i år som forløp stille og rolig uten å etterlate seg spor i skadestatistikken. Det er hyggelig å kunne notere slike hendelser, da dette blant annet i høy grad skyldes de ansatte selv, og hvis alle kunne gå inn for å følge opp det oppmuntrende resultat som oversikten for 1. kvartal viser, skulle

1965 kunne bli et stort år for bedriften vernemessig sett.

Verneutvalget har hatt et møte i kvartalet og videre ble det arrangert et møte for samtlige verneombud med varamenn. Vernelederen gjennomgikk her skaderapportene fra 1964 og hevdet at de aller fleste uhell skyldtes uforsiktighet og uoppmerksomhet. Forøvrig mente vernelederen at bedriften siste år hadde rettet på de aller fleste ting som verneutvalget hadde pekt på etter vernerundene.

Inspektør Arvid Alstad orienterte deretter om arbeidervernlovens bestemmelser angående vernearbeidet, og ga praktiske eksempler fra vernearbeidet i sitt tilsynsdistrikt.

Til slutt ble filmen «Renhold og Trivsel på arbeidsplassen» vist. Møtet var meget vellykket og oppmøtet har aldri tidligere vært så godt. Kvartalet har således vært hyggelig på alle måter.

T. Ronæs.

NORGES

HANDELS OG SJØFARTS TIDENDE

The Norwegian Journal of Commerce and Shipping

Tirsdag 1. juni 1965

Papir luftveien til Algier

Et av Fred. Olsens fraktfly foretok sist søndag en noe uvanlig transport,

idet 5½ tonn kraftpapir i ruller ble fløyet fra Trondheim til Algier. Papi-ret kom fra Ranheim Papirfabrik, og det er annen gang i fabrikkens historie at et såpass stort parti med kraft-papir er gått luftveien.

